

**"OLAĞANDIŞI OY VERME DAVRANIŞI" VE MOBİLİZE
KATILIM :
GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ BÖLGESİNDE TOPLU
OY VEREN KÖYLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Arş. Gör. M. Murat ERDOĞAN

Bu çalışma, "olağandışı" olarak nitelenen bir seçmen davranışı olarak, topluca bir siyasal parti ya da bağımsız adaya oy veren köyler üzerine yapılmıştır. Burada amaçlanan, bu tür seçmen davranışının boyutları, niteliği, sosyo-ekonomik yönleri ve bütün bunların da "mobilize (uyarılmış, güdümlü) seçmen davranışı" olarak adlandırılabilirliğini bazı temel varsayım ve hipotezler çerçevesinde test etmektir. Araştırma, 1987 Milletvekili Genel Seçimi temel olmak üzere, son beş milletvekili genel seçimi üzerine yapılmıştır. Çalışma alanı ise yapay bir proje bölgesinin altı ilidir. Ele alınan bölgedeki illerin beşinin (Adıyaman, Mardin, Diyarbakır, Siirt, Şanlıurfa), bu tip seçmen davranışının çok sık görüldüğü bir alan olmasına karşın diğerinin (Gaziantep), bu illerden hem sosyo-ekonomik gelişmişlik hem de seçmen davranışlarındaki görünüm itibarıyla oldukça farklı bir il olması, karşılaştırmalar yapabilme olanağı tanınması düşüncesi ile cazip bulunmuştur. Böylece araştırma için GAP Projesi bölgesi alan olarak seçilmiştir.

"Sosyal mobilizasyon" teorisinin (DEUTSCH, 1971) öngörülürleri de dikkate alınarak yapılan bu çalışma, bir ekolojik seçmen davranışı analizi olarak adlandırılabilir. Seçmen tercihleri ile sosyo-ekonomik veriler arasında ilişkilerin varlığının araştırıldığı çalışma, kuşkusuz daha başından bazı sınırlılıklar taşımaktadır. Bu çalışmada, seçim anındaki seçmen tercihleri olarak tanımlanan "seçmen davranışı"nın bu sınırlı tanımı, seçmen davranışının ardındaki çok türlü diğer etkenleri en azından bu çalışma için yok saymayı gerektirmektedir. Bu temel sınırlamanın yanısıra, araştırma düzeyinde sağlıklı sosyo-ekonomik veri sağlamadaki sıkıntılar ile demokratik siyasal sistemin işleyişine yapılan "dıştan" müdahaleler, "zaman serileri" (time series) oluşturmayı da olanaksızlaştırmaktadır.

Seçmen davranışını konu alan bir analizde, seçmenlerin tercihlerinin zaman içinde ne yönde değiştiği de önemli bir inceleme konusudur. Ancak bu konuda Türkiye'de yapılan araştırmaların önemli handikapları bulunmaktadır. Siyasal sisteme yönelik kimi dıştan müdahaleler, siyasal sistemin sadece içeriğinde değil, görüntüsünde de değişiklikler yaratmaktadır. Bu durumla en somut olarak siyasal partiler açısından karşılaşılmaktadır.

Son beş milletvekili genel seçimi üzerine yoğunlaşan bu araştırmada, hiçbir siyasal partinin dört seçimde de yeralamadığı görülmektedir. Yeni kurulan siyasal partiler, birtakım semboller, kişiler ya da programlar ile "daha önceki" siyasal partilerin "devamı" olduğu mesajını verseler de bunun birebir gerçekleştiği, seçmenlerin aynı çizgide kaldıkları iddia edilemez. Ülkemiz üzerine yapılan, yapılacak ve belirli bir zaman dilimini kapsayan bütün seçmen davranışı çalışmalarının ortak problemi olan bu durum, doğal olarak bu araştırmada da zaman zaman açıklamalarda veya değerlendirmelerde eksikliklere yol açmıştır. Öyle ki, araştırmada ele alınan dönemde (1970-1990) hiçbir siyasal parti beş seçimde de yeralmamıştır.¹ Sistemde doğal olmayan kesintiler ve değişimler, araştırmaları da sınırlamaktadır.

Çalışmanın önemli bir esin kaynağı, 1971'de Cenap NURHAT tarafından yapılan ve Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi'nde yayınlanan bir araştırmadır (1971:219-244). Anılan çalışmada NURHAT, oy verme davranışının bazı tipik görünümünün niteliği, boyutları ve nedenleri üzerinde durmuştur. Yazarın çalışması, aynı zamanda burada da ele alınan, belirli bir bölgede oy verme davranışının önemli bir görünümü olan toplu oy vermenin ne ölçüde otonom (özerk) ya da uyarılmış (mobilize) bir eylem olarak gerçekleştiğini belirlemeğe yöneliktir. Hem bazı temel referans noktalarındaki benzerlik, hem de alınacak sonuçlarla ilgili karşılaştırma olanakları nedeniyle, NURHAT'ın çalışmasının temel yaklaşımları ve bulguları da araştırma boyunca ele alınacak ve karşılaştırmalar yapılacaktır.²

NURHAT'ın "(çalışma) ...bir köy halkının hiç oy vermemesi, seçime çok düşük oranda katılması ya da tüm olarak tek bir partiye oy vermesi gibi ilginç gördüğümüz davranışların incelenmesi için yapılan bir araştırmanın bulgularını içermektedir. Esas olarak yapılmak istenen bu tür köylerin sayılarının tesbiti ve oya katılmadaki bu özel durumlarının birkaç seçim boyunca sürüp sürmediğinin araştırılmasıdır. Ayrıca bu temel verileri elde ettikten sonra belirli değişkenlerin bu tür oy vermeğe etkisi incelenmek istenmiştir" (1971,220), biçiminde dile getirdiği çalışmayı, bu araştırmada ele alınan

¹1969 ile 1987 arasındaki beş seçimde AP, CHP,MHP, üç defa; MP, TIP, CGP, DP, MSP, TBP, ANAP, iki; YTP, BP,BP,GP, HP, MDP, SHP, DYP, DSP, RP, MÇP, İDP ise bir kez genel seçimlere katıldılar. (Geniş bilgi için (ERDOĞAN, 1991: 96)).

²NURHAT, araştırmasında 1961'den 1969'a kadar yapılan milletvekili ve senato (1961), kısmi senato, (1964, 1966, 1969) ve milletvekili genel (1965,1969) seçimlerini ele almıştır.

Bu konu ile ilgili olarak ülkemizde, çok geniş kapsamlı bir çalışma da D. ERGİL tarafından yapılmıştır. ERGİL, "YABANCILAŞMA VE SİYASAL KATILMA" (1960) isimli kitabında, "bireysel düzeyde saptanabilen bir olgu olarak yabancılaşmayı" ele almıştır. Araştırma evreni olarak belirlediği köylerde siyasal davranışların önemli bir yönüne dikkat çekerek, seçimlere katılma ya da hiç oy vermeme durumunu "yabancılaşma" kavramı ve kuramı çerçevesinde irdelemiştir. "Eldeki yapıt, örnek olarak seçilen köylerde oy verme davranışı ile, siyasal yabancılaşma arasında kuvvetli bir ilişki olabileceğini kanıtlamaya çalışırken, yeni bir yaklaşımının da sınanmasına hizmet edecektir" (s.26) diyen ERGİL, klasik yaklaşımların "birey"i ya da "toplum"u temel alan yaklaşımlarının,çözümlemelerde tek başına yeterli olamayacağı sonucuna varmış ve yeni bir kuramsal kurguyu (modeli) alanda sınamıştır (284). NURHAT'ın "olağandışı seçmen davranışı" olarak nitelendiği seçmen davranışlarından birisi üzerine yapılmış bu ayrıntılı ve önemli çalışma, daha önce de sözedildiği üzere, ülkemizde "para cezalı katılma zorunluluğu" sebebiyle bizim çalışmamızda incelenememiştir. Bizim çalışmamız sadece "toplulu oy verme" üzerine yapıldığı için, karşılaştırmalar da genel olarak NURHAT'ın yukarıda sözü edilen çalışmasıyla ilişkilendirilmiştir.

GAP PROJESİ BÖLGESİ'NDE OLAĞANDIŞI OY VERME DAVRANIŞI:1970-1990

GAP Bölgesinde yaparak mobilize katılım başta olmak üzere, bölgenin tipik seçmen davranışı konusunda birtakım veriler elde edilmeğe çalışılmıştır.

Bu araştırmada da belirli bir bölgedeki seçmen davranışının, elde edilebilen verilerin sınırlılığı çerçevesinde niteliği tesbit edilmeğe çalışılmıştır. Ancak nihayetinde bir insan davranışı olan seçmen davranışının, oy kullanma anındaki karara kadar geçen somutlaşma sürecine kadar sözkonusu olan etmenler, bireysel, psikolojik ve toplumsal yönleri de olan karmaşık bir süreçtir. Bu sebeple araştırmada, seçmenlerin "niçin" belirli bir biçimde oy verdiklerinden daha çok "nasıl" oy verdikleri ön planda olacaktır.

Araştırmada, toplu oy verme davranışının mobilize nitelikli bir davranış olup olmadığı, sürekliliği, boyutları ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Yine, bağımsız oyların, mobilize bir seçmen davranışı olarak niteliği ile bu tür seçmen davranışının ne ölçüde kırsal karakter taşıdığı üzerinde durulacaktır. Sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ile seçmen davranışı arasındaki ilişkinin varlığı, test edilen bir başka konu olacaktır.

Burada, "GAP Bölgesinin seçmen davranışı" gibi bir bölgesel tipoloji oluşturulması amaçlanmamıştır. Özellikle Gaziantep'ten kaynaklanan çok önemli farklılıklar dikkate alınarak, daha çok kır-kent seçmen davranışlarındaki farklılığa dikkat çekilmeğe ve bütün bölgenin seçmen davranış tipolojisinin özellikleri üzerinde durulmaya çalışılmıştır.

Bölgedeki mobilize seçmen davranışının bir göstergesi olabileceği düşüncesiyle çok büyük ölçüde ve aracısız kişisel nitelikli "bağımsız" oyların durumu ile kullanılan oylardaki "geçerli oy oranı"nın kırsal ve kentsel alanlardaki görünümü, araştırma bütünü içinde ele alınacaktır.

Çalışma; "toplu oy verme" (TOV) olarak tanımlanan bu tür köylerin tesbiti; daha önceki dört genel seçimde izlenmesi; adı geçen köylerin sosyo-ekonomik verilerinin tesbit edilmesi ve bu verilerle toplu oy verme davranışı gösteren köyler arasında ilişkiler bulunup bulunmadığının incelenmesinin yapıldığı 4 alt bölümden ve değerlendirme bölümünden oluşmaktadır.

I. TOPLU OY VEREN (TOV) KÖYLERİN TESBİTİ

1.Araştırma, Güneydoğu Anadolu Projesi içinde yeralan altı il üzerinde yapılmıştır. Bu iller, Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Siirt ve Şanlıurfa'dır³. Alan olarak bu bölgenin seçilmesinin sebepleri şunlardır:

a. Türkiye üzerine seçmen davranışı konusunda çalışmaların hemen hepsinde, Bölge illerinden Gaziantep dışındakilerin tipik özellikleri saptanmıştır. Toplu oy verme gibi, daha çok uyarılmış bir seçmen davranışı olarak yorumlanabilecek davranışlar, bu bölge illerinde sık sık rastlanılan -hatta süreklilik gösteren- davranışlardır. Aile, aşiret, ağa,

³GAP Projesi bölgesi, Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Siirt ve Şanlıurfa illerinden oluşmaktaydı. Ancak 16 Mayıs 1990 tarih ve 20522-Mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 3647 sayılı kanun ile bu bölgede daha önce Siirt iline bağlı olan Batman ve Şırnak ilçeleri il haline getirilmiştir. Ancak araştırma dönemimiz ve analiz birimlerimiz açısından bu değişiklikler, çalışmada herhangi bir değişiklik yapmamızı gerektirmemektedir. Çalışma boyunca GAP Bölgesi, yukarıda isimleri sayılan altı il olarak anılacaktır.

kabile, şeyh gibi bağlantılar bu bölgede daha belirgin olarak görülmekte, bu durum siyasal hayata da yansımaktadır (örneğin, yukarıda sözü edilen NURHAT'ın araştırmasında da toplu oy veren köyler içinde Doğu Anadolu Bölgesinin payı % 70'dir. Kuzey % 11, Güney ve Marmara-Trakya Bölgeleri ise % 3'lük paya sahiptir (1971:221)). Dolayısı ile TOV olayı üzerinde yapılacak bir çalışmada yukarıda sayılan illerin araştırma alanı olarak kabul edilmesi, Türkiye ortalamaları ile birlikte karşılaştırmalar da yapılacağından, anlamlı sonuçlar çıkarmaya elverişli gibi görünmektedir.

b. Araştırmanın yapıldığı alanda uzun süredir devam eden entegre bir bölgesel kalkınma planının uygulanması, bu bölgedeki değişimlerin seçmen davranışına ne tür bir yansıması olacağına ilişkin kimi verilerin elde edilmesini sağlayabilecektir.

c. Bölge, bir entegre kalkınma projesinin gerekleri ve hedefleri doğrultusunda oluşturulmuş "yapay" nitelikli bir bölgedir. Bu durum, bir taraftan birörnekliliği engelleyen bir unsur olmakla birlikte, öte yandan, özellikle Gaziantep'in oldukça farklı bir sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine sahip olmasından yararlanılarak, sosyo-ekonomik kalkınmışlık düzeyi ile seçmen davranışı arasındaki ilişkileri karşılaştırmalı olarak ortaya koyabilmek açısından büyük bir avantaj sağlanmıştır.

d. Bu bölge, çok yüksek oranda bağımsız oyun kullanıldığı 5 ili kapsamaktadır. 1961 ile 1987 arasındaki yedi milletvekili genel seçiminde Türkiye'de bağımsız oy oranı % 1.94 iken, bölge illerinde bu oran % 8.74'tür. Türkiye'deki toplam bağımsız oyun, yedi seçimde ortalama % 27.9'u anılan bölgede kullanılmaktadır. bazı seçimlerde oran çok daha yüksektir, örneğin 1977 ve 1983 seçimlerinde bu oran % 44'tür. Mobilize oylar ile bağımsız oy arasında kurulan ilişki dolayısıyla bu bölge araştırmamız için cazip bulunmuştur.

e. İptal oy oranı, normalde kırsal alanlarda yüksek beklenirken, bu durum, Türkiye'de incelenen dört milletvekili genel seçiminde de kentsel alanlarda daha yüksek çıkmaktadır. (ERDOĞAN, 1991:107). İptal oy oranının kentlerde daha yüksek çıkması, protesto nitelikli oy olarak yorumlansa da bu durumun özellikle zorunlu oy kullanım dönemlerinde daha yüksek çıkması, zaman zaman değişmesi beklenirdi. Oysa çok istikrarlı bir biçimde, bölgenin gelişmiş ili olan Gaziantep'te geçerli oy oranı kentlerde daha yüksek iken, diğer illerde kırsal alanlarda yüksektir. Bu araştırmanın bütünü içinde sıkça değinilen mobilize oy verme davranışının ve kırsal alandaki sosyal dayanışma ve kontrol, oy verme olayını çok zaman "gizlilik" ilkesinin bile dışına çıkarmakta, doğal olarak oylar da adeta "topluca" kullanılmakta; siyasal tercihler, kişilere sadece empoze edilmemekte, aynı zamanda bir anlamda "dikte" ettirilebilmektedir. Kırsal alandaki iptal oy oranının şaşırtıcı bir biçimde kentsel alanlara göre daha düşük olmasının ve sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılığı bulunan yerlerde bunun değişiklik göstermesi, bu araştırma çerçevesinde yukarıdaki gibi değerlendirilebileceği düşüncesindeyiz.

f. Türkiye çapında bu tür bir araştırma yapmak için 40 bin civarındaki köyün tek tek incelenmesi gerekmektedir. Bu durumun araştırmamız açısından olanaksızlığı açıktır. Bu sınırlılıklar sebebiyle özellikle karşılaştırmalı değerlendirmelerimizde daha dikkatli davranmamız gerekmektedir.

2. Bu çalışmada, sadece milletvekili genel seçimleri incelenmiştir. Tipik olarak nitelenebilecek oy verme davranışını tesbit edebilmek, sürekliliğini belirleyebilmek için 1987 Milletvekili Genel Seçimleri temel olmak üzere,

GAP PROJESİ BÖLGESİNDE OLAĞANDIŞI OY VERME DAVRANIŞI:1970-1990

1969, 1973, 1977, 1983 ve 1987 milletvekili genel seçimleri araştırma kapsamına alınmıştır. İnceleme ilk olarak 1987 seçimleri için yapılmış, burada tesbit edilen köylerin daha önceki genel seçimlerdeki davranışlarına bakılmıştır. Böylece beş genel seçimde geriye doğru gidilerek değerlendirmeler yapmak mümkün olmuştur.

3. Çalışma, 1983 ve 1987 genel seçimlerinin "para cezalı katılma zorunluluğu" sebebiyle, olağanüstü olarak nitelenebilecek tipik seçmen davranışlarından sadece "Toplu Oy Verme" üzerinde yapılmıştır⁴. Çalışmada, toplu oy veren köyler tesbitinde % 5'lik bir oran kullanılmıştır. Başka bir anlatımla, bir köyde geçerli oyların %95 ya da daha yukarısı sadece bir siyasal partiye veya bağımsız adaya verilmişse, bu durum TOV olarak nitelenmiştir. Standart bir oran tesbiti ile büyük köylerle küçük köyler arasında farklılık da ortadan kaldırmak istenmiştir. Bu % 5'lik sapma hesaplaması sonucunda, ele alınan ve TOV olarak kabul edilen köylerdeki en yüksek seçmen sapması sayısının ise 12 seçmen olduğu belirlenmiştir. Genel olarak, ya tüm oylar ya da en çok 3 oyluk bir sapma ile toplu oy verilmiştir.

Daha önce sözünü ettiğimiz çalışmada NURHAT, bunu, 3 seçmen hariç, diğer bütün köylülerin bir tek partiye ya da bağımsız adaya oy vermeleri olarak belirlemiştir. Yazar, "3 kişi yerine bir oran (örn. : 10) alınabilirdi. O zaman, şimdi 5000'in üzerinde olan TOV köylerin sayısı 10.000'i geçerdii" (NURHAT, 1971 :221), diyerek niçin bir yüzde üzerinden köylerin tesbit edilmediğini açıklamaktadır.

4. Araştırma, GAP Bölgesi illerinin bütün köylerinde "tam sayım" esasına dayanmaktadır. Bölgede yeralan ve 1987 Milletvekili Genel Seçimlerine katılan 6 ilin sadece 2908 mahallesi ile 4267 köyü tek tek incelenmiştir. Ancak incelenen 2908 mahalleden 3'ü Siirt ve 1'i Diyarbakır'a ait toplam 4 toplu oy veren mahalle tesbit edildiğinden, bunların üzerinde durulmamış, araştırma sadece Bölge köyleri üzerinde yapılmıştır. 4267 köyden 1987 seçimlerinde toplu oy verdiği tesbit edilen toplam 422 köy tesbit edilmiştir. Aşağıda Tablo-1'de gösterildiği gibi, Bölgedeki toplam köy sayısı içinde TOV köylerin oranı % 9.88'dir.

Erken bir değerlendirme notu olarak, burada incelenen 2908 mahalle içinde toplu oy verdiğini tesbit ettiğimiz sadece 4 yerin bulunmasının da başlıbaşına anlamlı bir sonuç olduğu söylenebilir. Seçmen davranışında kırsal alanlarda yaşayanlar ile kentsel alanlarda yaşayanlar arasındaki farklılık, daha sonra da üzerinde durulacağı gibi, bu araştırmada çok net bir biçimde ortaya çıkmıştır.

⁴Yine NURHAT'ın seçmen listesinde yazılı olan seçmenlerin % 10'dan azının oy kullanması biçiminde tanımladığı "Düşük oy Kullanma" ile kayıtlı seçmenlerden hiçbirinin oy kullanmadığı biçiminde tanımladığı "Hiç Oy Vermeme" davranışları, "zorunlu oy verme" sebebiyle araştırma dışı bırakılmıştır.

TABLO:1

İL	TOPLAM		1-50		51-100		101-200		201-300		300 +	
	TOV/KÖY	ÖY	ÖY	ÖY	ÖY	ÖY	ÖY	ÖY	ÖY	ÖY	ÖY	ÖY
	TOV (%)	TOV %	TOV %	TOV %	TOV %	TOV %	TOV %	TOV %	TOV %	TOV %	TOV %	TOV %
ADYAMAN	21	4.48	2	8.6	4	17.3	10	43.4	6	26.6	1	4.3
DİYARBAKIR	52	6.13	7	13.4	20	38.4	16	30.7	4	7.6	5	9.6
GAZİANTEP	31	4.81	14	45.1	11	35.4	5	16.1	-	-	1	3.2
MARDİN	132	15.36	43	32.5	42	31.8	24	18.1	18	13.6	5	3.7
ŞİRT	48	9.09	14	29.1	15	31.2	16	33.3	2	4.1	1	2.0
SANIRFA	136	15.54	24	17.6	32	23.5	37	27.2	28	20.5	15	11.0
TOPLAM	422	9.88	104	24.6	124	29.3	108	25.5	58	13.7	28	6.6

KAYNAK: DİE, MİLLETVERİLİ ÖZEL SONUÇLARI, 29.11.1987, ANKARA'DAN

DEĞERLENDİRİLDİR.

5. Anlamli bir değerlendirme yapabilmek için tesbit edilen köylerden bir kısmı araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Öncelikle toplu oy verme olayının gerçekleştiği köylerin seçmenlerinin sayısı bir baraj olarak kullanılmıştır. Bunun için de geçerli oy kullanan seçmen sayısı 100 kişiden az olan köyler araştırmanın dışında bırakılmıştır. Böylece bütün köyler içinde % 9.88 olan TOV köy oranına rağmen araştırmamız kapsamına giren TOV Köy oranı düşmüştür. 100'den az sayıda oy kullanan seçmeni bulunan köy sayısı bütün köyler içinde 228 olarak (% 54.2) tesbit edilmiştir. Geriye kalan ve 100'den çok seçmeni olan 194 TOV köyden, yeterli ya da sağlıklı bilgi edinilemeyen 36 (% 8.5) köy de araştırmamız dışında tutulmuş ve böylece toplam 158 TOV köy (%37.4) incelenmiştir. (Tablo-1) (Yukarıda sözünü ettiğimiz araştırmamızda NURHAT, bütün Türkiye'de 5338 TOV köy tesbit etmiş, bunların % 2.1'i olan 113 köy için ayrıca 1961 Köy Envanter Etüdüleri üzerinden araştırma yapmıştır. Ancak bu köylerin tesbitinde tek bir seçim baz alınmamış, her seçimde TOV köyler ayrı ayrı tesbit edilmiştir. Aynı yöntem bu araştırmada uygulanmış olsaydı, araştırma altı ilde yapıyor olmasına rağmen, 158 köyün 35'i iki, 38'i üç, 25'i

GAP PROJESİ BÖLGESİ'NDE OLAĞANDIŞI OY VERME DAVRANIŞI:1970-1990

dört ve 21'i beş kez sayılacağından, tekrar sayılmadan kaynaklanan bir biçimde TOV köy sayısı 428'e çıkacaktır.)

6. TOV köylerin illere göre dağılımı ve bu köylerin Bölge illeri içindeki payları Tablo-2'de gösterilmiştir. Buna göre en çok TOV köyü olan il % 39.8 ile Şanlıurfa, en az ise % 3.7 ile Gaziantep olarak tesbit edilmiştir. Tüm köyler içinde TOV köy payı da yine en yüksek Şanlıurfa (% 7.2) en düşük ise Gaziantep (% 0.9) tir. Araştırmamız kapsamına giren 158 köyün toplam Bölge köyelerine oranı ise % 3.7'dir.

7. TOV köy niteliğinde olan ve araştırma kapsamına giren 158 köyün (% 95'den daha fazla bir partinin ya da bağımsız adayın oy aldığı köylerin) illere göre dağılımı da aşağıdaki tabloda (Tablo-2) gösterilmiştir.

Tablo:2**TOPLU OY VEREN KÖYLERİN İLLERE GÖRE DAĞILIMI**

İl	Toplam Köy Sayısı	TOV Köy	%	+100 Seçmen Barajına Göre TOV Köylerin		TOV Köylerin İl Payı%
				Sayı	%	
ADYAMAN	513	23	4.4	14	2.7	8.8
DIYARBAKIR	848	52	6.1	21	2.4	13.2
GAZİANTEP	644	31	4.8	6	0.9	3.7
MARDİN	859	132	15.3	40	4.6	25.3
SİİRT	528	48	9.0	14	2.6	8.8
ŞANLIURFA	875	136	15.5	63	7.2	39.8
TOPLAM	4267	422	9.88	158	3.7	100.0

SAYINAR:018, MİLLETVERİLİ GENEL SONUÇLARI, 29.11.1987, ANKARA'DAN

DERLENMİŞTİR.

II. TOPLU OY VEREN KÖYLERİN 1983, 1977, 1973 ve 1969 SEÇİMLERİNDE İZLENMESİ

Tesbit edilen 158 köyün 1983, 1977, 1973 ve 1967 milletvekili genel seçimlerindeki seçmen davranışları incelenmiştir. Böylece TOV olayının istikrarlığı ölçülmeğe çalışılmıştır. Ancak bazı köylerin bazı seçimlerde yer almadığı görülmüştür. 158 TOV köyden 3 köy sadece 1987'de, 5 köy sadece 1983 ve 1987'de, 5 köy sadece 1977, 1983 ve 1987'de 3 köy de 1969 hariç bütün seçimlerde yer almışlardır. Bulunan köylerin TOV davranışı toplam beş genel seçim üzerinden değerlendirilmiş ve Tablo-3 ve Ek:1'de görüldüğü gibi bu köylerin büyük bir bölümünün birden çok defa TOV davranışı gösterdiği tesbit edilmiştir.

Tablodan da anlaşıldığı gibi, bütün TOV köylerden sadece % 24.6'sı bir kez toplu oy verirken, geri kalan 119 köy (%75.4) iki, üç, dört ya da beş seçim üstüste toplu oy vermiştir. Bu durum, TOV'un sürekli bir seçmen davranışı olduğunun göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

TABLO: 3

TOV KÖYLERİ	GENEL SEÇİMLER (1987, 1983, 1977, 1973, 1969)					TOPLAM
	1 KEZ	2 KEZ	3 KEZ	4 KEZ	5 KEZ	
KAÇ KEZ TOPLU OY VERDİLER						
Toplam Sayı	39	35	38	25	21	158
%	24.6	22.1	24.0	15.8	13.2	100.0
İL						
ADYAMAN	5	1	2	3	3	14
DİYARBAKIR	9	3	4	4	1	21
GAZİANTEP	3	2	1	-	-	6
HARİK	3	8	16	6	7	40
SİİRT	3	5	3	1	2	14
ŞANTİTİRPA	16	16	12	11	8	63

KAYNAK: DİE, MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMİ SONUÇLARI (1969, 1973, 1977, 1983 VE 1987) 'NDAN DERLENMİŞTİR.

Toplu oy verme, tipik özellikler gösteren bir köy için, ideolojik yakınlık duyulan bir siyasal partinin kitlesel bir biçimde desteklenmesi şeklinde gerçekleşebilir. Üstelik bu durum TOV köylerdeki seçmenlerin "mobilize edilmiş" (uyarılmış) olmasını da gerçekleştirebilir. Örneğin, içine kapalı, dışarıyla en az iletişime sahip, kamu hizmetlerinin en az düzeyde bulunduğu, okur yazar oranının çok düşük olduğu, coğrafi olarak da dışarıdan soyutlanmış bir köyde, dinsel eğilimler önemli bir faktör olabilir ve buradaki seçmenler sürekli bir biçimde dinsel yönleri ağırlıklı bir siyasal partiye toplu oy verebilirler. Ancak bu durumun sürekli olması ve kitlesel olarak oy verilen siyasal partilerin ya da siyasal "çizgi"nin değişmesi (sağ-sol), mobilize seçmen davranışının bir göstergesi olabilir. (Bundan, Türkiye'de zaman zaman görülen siyasal sisteme yapay ve dıştan müdahaleler sonucu siyasal partilerin değişmesinin etkilerini kastediyoruz.)

GAP PROJESİ BÖLGESİNDE OLAĞANDIŞI OY VERME DAVRANIŞI:1970-1990

TABLO:4

		1987 SEÇİMLERİNDE TOV VEREN GAP BÖLGESİ KÖYLERİNİN SON BEŞ SEÇİMDE TOPLU OY VERDİKLERİ PARTİLER					
		1987	1983	1977	1973	1969	TOPLAM
Bölgede TOV Köy Sayısı		158	74	63	61	72	428
S	ANAP	82	3	-	-	-	85
†	SHP	26	-	-	-	-	26
Y	DYP	30	-	-	-	-	30
A	DSP	1	-	-	-	-	1
Y	RP	10	-	-	-	-	10
A	HP	-	10	-	-	-	10
S	MDP	-	34	-	-	-	34
A	AP	-	-	22	20	28	70
I.	CHP	-	-	15	10	1	26
	DP	-	-	1	13	-	14
P	MSP	-	-	10	4	-	14
A	CGP-GP	-	-	-	6	3	9
R	YTP	-	-	-	-	8	8
T	MP	-	-	-	-	4	4
i	MHP	-	-	-	-	3	3
	RAÇ.	9	-	15	8	25	57

KAYNAK: DİE, 1969, 1973, 1977, 1983, 1987 MEHMETVEKİLİ SEÇİMLERİ SONUÇLARI, ANKARA'DAN DERLENMİŞTİR.

158 TOV köyün seçimlere ve partilere göre dağılımını gösteren Tablo-4'de de açıkça görüldüğü gibi, baz alınan 1987 seçimleri sonrasında, bu seçimde toplu oy veren köyler daha önceki dört genel seçimde de izlenmiştir (1987 seçimlerinde tesbit edilen 158 TOV köyün isimleri, bağlı oldukları yerler ve son beş seçimin kaçında toplu oy verdikleri EK:1 ile gösterilmiştir). Ancak siyasal partilerin özellikle 1980 sonrasında kapatılması, ardından da 1983 seçimleri sonrasında önemli siyasal parti değişiklikleri, TOV köylerin siyasal yönelimlerini izlemek imkânsız hale getirmiştir (Bkz.2 nolu dipnot). NURHAT'ın araştırmasında izlenen yöntem (1979:231) bu açıdan bizim araştırmamız için mümkün görülmemektedir. Aşağıda Tablo-5'de beş seçimde de toplu oy veren köylerin hangi partilere oy verdikleri gösterilmektedir. Burada sırasıyla AP, AP, AP, ANAP ve DYP'ye oy veren; yine benzer bir biçimde sırasıyla AP, AP, AP, MDP ve DYP'ye toplu oy veren köylere rastlamaktayız. Burada toplu oy verilen siyasal partilerdeki değişikliklerin ideolojik farklılıktan kaynaklandığını söylemek pek mümkün değildir. Daha çok siyasal partilerin sistem dışı etkilerle değişmesinin yolaçtığı bu değişiklikler sağlıklı değerlendirmeleri engellemektedir. Spekülatif olarak, 1980 sonrasında AP kapatılmamış olsaydı, bu köylerin her ikisinin de AP'ye oy vermeye devam edeceği söylenebilir. Yine bir başka köyde görülen (sırasıyla) GP, CHP, CHP, HP ve SHP'ye oy vermenin de -CHP kapatılmamış olsaydı- yine CHP'ye yöneleceğini söyleyebiliriz. Ancak bunların yanında (sırasıyla) MP, CGP, CHP, MDP, ve

ANAP'a ya da MHP, CHP, AP, HP ve SHP'ye TOV köylerin bulunduğunu da görmekteyiz. Başta, ele aldığımız dönem, sonra da yukarıdaki diğer gerekçelerle bu konuda sağlıklı bir değerlendirme yapmanın pek mümkün olmadığı görülmektedir.

TABLO:5

REŞ KEZ ÖYLARIN	ÖST VERİLDİĞİ	ÖSTE PARTİLER	TOV KÖYLER	VE	
Köy No	1969	1973	1977	1983	1987
2	GP	CHP	CHP	HP	SHP
3	GP	CHP	CHP	HP	SHP
5	GP	CHP	CHP	HP	SHP
14	AP	AP	AP	ANAP	ANAP
42	RAĞ.	DP	AP	MDP	DYP
50	RAĞ.	DP	CHP	HP	SHP
55	MHP	CHP	AP	HP	SHP
58	AP	AP	AP	ANAP	DYP
59	AP	MSP	MSP	ANAP	RP
60	MP	RAĞ.	AP	MDP	DYP
66	AP	AP	RAĞ.	ANAP	DYP
84	MP	CGP	CHP	MDP	ANAP
89	MP	CGP	RAĞ.	ANAP	ANAP
99	AP	AP	AP	MDP	DYP
102	AP	AP	AP	MDP	DYP
122	MHP	MSP	MSP	MDP	ANAP
130	YTP	MSP	MSP	MDP	ANAP
131	MHP	MSP	MSP	MDP	ANAP
136	MP	AP	AP	MDP	DYP
137	AP	DP	AP	MDP	ANAP
138	AP	DP	AP	MDP	ANAP

KAYNAK: DİE, 1969, 1973, 1977, 1983, 1987

MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMLERİ

SONUÇLARI, ANKARA'DAN DERLENMİŞTİR.

III. 1987 SEÇİMLERİNDE TOPLU OY VEREN KÖYLERİN SOSYO EKONOMİK GÖRÜNÜMLERİ

Araştırmamızın üçüncü bölümü 1987 seçimlerinde tesbit edilen TOV köylerin sosyo-ekonomik yapılarının incelenmesine ayrılmıştır. Daha önce de değinildiği gibi, tam sayım esasına göre bölgedeki 4267 köyün seçim sonuçları incelenmiş ve ilk aşamada 422 TOV köy tesbit edilmişti. Daha sonra sağlıklı sonuç alabilmek için sayısal barajlar uygulanarak küçük köylerin araştırma dışı bırakılması uygun görülmüş ve böylece toplam köylerin % 3.70'i TOV köylerin (422) % 37.4'ü olan 158 TOV köy incelemeye alınmıştır.⁵

Araştırmada, bu 158 köyün sosyo-ekonomik ve fiziki yapısını belirlemek ve bunun Türkiye ve Bölge geneli ile nasıl bir ilişki içinde bulunduğunu ortaya çıkarmak için 1981 yılında Köyİşleri ve Kooperatifler Bakanlığı, Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü

⁵Bütün Toplu oy veren köylerin listesi için Bakınız: Ek:1

GAP PROJESİ BÖLGESİNDE OLAĞANDIŞI OY VERME DAVRANIŞI:1970-1990

Planlama Dairesi Başkanlığı'nca Türkiye'deki 35.074 köyde uygulanan "1981 Köy Envanter Etüdü Anketleri"nden (KEE) yararlanılmıştır (Daha önce anılan NURHAT'ın çalışmasında ise 1967 KEE'den yararlanılmıştır.). Bu anket formları, 1981 yılında her köy için Bakanlık tarafından görevlendirilen iki uzman tarafından ayrı ayrı doldurulmuş, ayrıca da bu köylere ilişkin coğrafi yapıyı belirleyen haritalar çizilmiştir. Genellikle içinde köy muhtarı, öğretmeni, imamı, ihtiyar heyeti üyesi gibi kişilerin de bulunduğu, köy halkından dört kişiye sorularak doldurulan bu formlar anketi yapan ve cevaplayanlarca imzalanmıştır. Türkiye'de köylerle ilgili en güvenilir ve kapsamlı çalışmanın bu olduğu söylenebilir. Bakanlık tarafından bu anket formlarının biraraya getirilmesi ile il bazında bütün veriler değerlendirilerek bütün Türkiye köylerini (35070 köy) kapsayan özel kitaplar da hazırlanmıştır.

Bu araştırmada TOV köy olarak tesbit edilen 158 köyün orjinal anket formları elde edilerek bunlar üzerinden çalışılmıştır. Ayrıca, bölge ya da ülke bazındaki bilgiler için de Bakanlıkça hazırlanan toplulaştırılmış veriler kullanılmıştır.⁶

KEE çalışması 1981 yılında yapılmış olmasına rağmen birtakım bilgiler 1991 Türkiye'si verilerinden önemli farklılıklar taşımaktadır. Özellikle elektriğin varlığının (buna bağlı olarak, köylerin elektrikli araç kullanımının) köylerin sosyo-ekonomik gelişmişliği ile yakından ilişkili olduğu bilinir. Oysa, 1981'de elektrikli köy sayısı Türkiye'de %53.0 civarındadır. 1991 Türkiye'sinde bu oran % 90'nın üzerindedir. Bu örnekte de görüldüğü gibi birtakım veriler çok eskimiş olsa da ele aldığımız dönem itibariyle (1969-1987) çalışmamız açısından önemli bir engel olarak görülmemektedir.

Bu bölümde, fiziksel görünüm, köy dışı ilişki, nüfus ve göç, eğitim, tarımsal yapı ve diğer gelişmişlik göstergeleri başlıkları altında TOV köylerin -daha çok seçmen davranışını etkileyebilecek nitelikteki- sosyo-ekonomik görüntüsü verilmeğe çalışılmıştır.

A. FİZİKSEL GÖRÜNÜM

1. Köyün Tipi :

Araştırma kapsamına giren köylerin tipi ile ilgili veriler, Türkiye ortalamalarına benzerdir. Köylerin büyük bir bölümü (% 62.8) "toplu" köylerdir. Bu durum Türkiye ortalaması % 63.7'e çok yakındır. Yine "dağınık" köy oranlarında da benzerlik tesbit edilmiştir. Bölgedeki TOV köylerde bu oran %33.7, Türkiye genelinde ise %27.9'dur. "Yolboyu" ve "seyrek" köy sayıları çok düşüktür.

⁶1987 seçimlerinde toplu oy verdiği tesbit edilen ve bu araştırma kapsamına alınan 158 köyden 12'sinin Köy Envanter Etüdü bulunamamıştır. Bu durum, araştırmanın yapıldığı tarihte böyle bir köy bulunmaması ya da Bakanlık Arşivinde anket formlarının bir kısmının kaybolmasından kaynaklanmıştır. Dolayısıyla köylerin sosyo-ekonomik yapılarıyla ilgili KEE çalışmamız 146 köy üzerinde yapılmıştır.

1981 KEE'den seçmen davranışına etkisi olacağına inanılan sosyo-ekonomik ve kimi fiziksel yapıyla ilgili veriler incelenmiştir. Daha sonra da bazı bilgilerin anlamlı ya da sağlıklı olmamaları ya da genel ortalamalarla karşılaştırma yapılabilecek verilerin edinilememesi sonucu bazı bilgiler kullanılmamıştır. bazı bilgiler de (okur-yazar oranı gibi) tahmini olarak verilmiş ve değerlendirmelerde bu durum vurgulanmıştır.

b. Köyün Konumu :

Belirlenen köylerin % 47.4'ünün ovada, % 23.3'ünün sırtta, % 5.5'inin etekte olduğu ve % 18.4 oranında Dağ Köyü bulunduğu tesbit edilmiştir. Bu oranlar Türkiye genelinde sırasıyla % 19.5, 35.9, 27.9 ve 18.3'tür.

Özetle, TOV köyler, çok büyük oranda "toplu ve ovada" konumlanan köylerdir.

B. KÖY DIŞI İLİŞKİ

1. Köy Halkının En Çok İlişkide Bulunduğu Merkez :

146 köyün % 55'i ilçe ile % 44.2'si ise en çok il ile ilişki içinde görünmektedir. Ancak hem il hem de ilçe ile aynı oranda ilişkide bulunan köy sayısı hayli yüksektir.

2. En Çok İlişkide Bulunulan Merkezle Karayolu Durumu :

Genel olarak asfalt ve stabilize biçiminde karışık yapıda yollarla ulaşım sağlanmaktadır. Adıyaman köylerinin % 40'i, Diyarbakır'ın % 91'i, Gaziantep'in % 78'i, Mardin'in % 28.8'i, Siirt'in % 84'ü ve Şanlıurfa'nın % 88'i bu durumdadır. Ulaşım konusunda önemli bir sıkıntı görülmemektedir.

3. En Çok İlişkide Bulunulan Merkezle Bu İlişkinin Nedeni :

Çok büyük ölçüde köylülerin "sağlık", "mal alımı" ve "mal satımı" için buralara gittiği anlaşılmaktadır. Bunların dışında "aktarma" ve "çalışma" da diğer ilişki sebepleri olarak sıralanmaktadır.

Genel olarak köyler, ilçe ya da il merkezleri ile yakın ve yoğun bir ilişki içindedirler. Yine genel olarak, bu merkezlere ulaşım konusunda önemli bir sıkıntı bulunmamaktadır. İlişki, genel olarak sağlık, mal alımı ve mal satımı için yapılmaktadır. TOV köylerin bu anlamda beklenenin aksine, "dışa açık" köyler oldukları söylenebilir.

C. NÜFUS VE GÖÇ

1. Ortalama Nüfus :

İncelenen köylerin toplam yerleşik nüfusu 83.902 dir. Köylerin % 55.2'si 500'den az nüfuslu yerlerdir. 500-1000 nüfuslu yerlerin oranı % 30.2, 1000'den fazla nüfusu olan köy oranı ise % 14.6'dır. Ortalama nüfus ise Türkiye ortalamasına çok yakındır. Türkiye'nin 1981 yılındaki ortalama köy nüfusu 591 kişi iken, araştırmamıza konu olan TOV köylerin ortalama nüfusu 586'dır. Nüfus, siyasal davranışlarda önemli bir faktördür (TEKELİ- GÖKÇE, 1977 : 41). Hem siyasal değerlerin öğrenilmesi, hem de siyasal mekanizmaların yüzyüze ilişkileri aşması, nüfusun büyüklüğü ile ilişkilidir. TOV köylerinin nüfusunun -bu çerçevede- düşük olması beklenirken, ortalama Türkiye köy nüfusuna eşit olması ilginç bir bulgudur.

GAP PROJESİ BÖLGESİNDE OLAĞANDIŞI OY VERME DAVRANIŞI:1970-1990

2. GÖÇ :

Son beş yılda araştırma kapsamındaki Bölge'de % 89.4'ü işsizlik, çalışma, geçim sıkıntısı, arazi yokluğu gibi ekonomik sebeplerle göçeden toplam 727 aile bulunmaktadır. Ekonomik sebeplerden sonra "geçimsizlik" (% 10) ve "afet" (% 1) göç sebebi olarak sıralanmaktadır. Köylerde, kaba bir hesaplama, son beş yıl içinde her 100 aileden 4'ünün göç ettiğini söyleyebiliriz. Ayrıca köylerden yurtiçi ve yurtdışına "geçici" ayrılma biçiminde bir başka göç olayı yaşanmaktadır. Bu biçimde yurt içinde, çoğunlukla Çukurova'ya giden 2530 aile ile (toplam aile sayısının % 13.8'i) yurtdışına (çoğunlukla Almanya ve Suriye'ye giden) 318 aile tesbit edilmiştir (toplam aile sayısının % 1.7'si). Sürekli ve geçici göç eden ailelerin toplam ailelere oranı % 19.5' tur. Başka bir anlatımla, her 100 aileden yaklaşık 20'si geçici ya da sürekli bir biçimde köylerden ayrılmaktadır. Bu oran Türkiye geneli için sürekli göç edenlerde % 2.5, geçici yurtdışına gidenlerde % 4.5, geçici yurtiçine gidenlerde % 7.1'dir.

TOV köyler, ortalama Bölge köy nüfusuna oranla çok daha büyük köy olarak görünmektedir. NURHAT'ın araştırmasındaki gibi, buraları "küçük köy" olarak nitelenmek ve bu açıdan da "mobilizasyona elverişli" oldukları sonucunu çıkarmak pek mümkün değildir.

D. EĞİTİM

1. Köyde Okul :

TOV köylerinde % 92.5 oranında köy tesbit edilmiştir. Bu, Türkiye ortalamasına (% 93.7) çok yakındır. Ancak okullu köy açısından iller arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Adıyaman köylerinde okul oranı % 98.2 ile en yüksek, Mardin köylerinde ise % 77 ile en düşüktür.

2. Köyde Okur-Yazarlık :

Bu konudaki veriler ne yazık ki sağlıklı değildir. Daha çok tahmini değerleri içermektedir. 1981 KEE, okur yazar olmayanların sayısını vermektedir. Bunun köy nüfusundan çıkarılması ile okur yazar oranının tesbit edilmesi mümkün değildir. Zira okur yazarlık ile ilgili rakamlara 0-6 yaş grubu dahil değildir. Burada da, DIE'nin yaptığı hesaplamalarda (Bkz. DIE, İstatistik Cep Yıllığı, 1984) Türkiye'de 0-6 yaş grubunu toplam nüfusun % 16.1'i olarak okur-yazarlık kapsamı dışında tuttuğunu dikkate alarak, TOV köyleri nüfusundan bu oranı çıkararak okur yazarlığın yaklaşık oranı bulunmaya çalışılmıştır. Bu durumda, okur yazar nüfus Türkiye'de 1980 sayımlarına göre % 67.5 iken, TOV köylerinde bu oran % 40.4 gibi oldukça düşük bir düzey olarak hesaplanmıştır.

E. TARIMSAL YAPI

Sosyo-ekonomik kalkınmışlık düzeyi bakımından köylerle ilgili olarak yapılan bir araştırmada tarımsal yapının çeşitli yönlerinin büyük önem taşıdığı açıktır. Burada da tarımsal yapı ile ilgili olarak; kültüre elverişli arazinin kullanımı, köy halkının geçim

kaynaklarını, dışarıya satılan temel malları, toprak mülkiyetini, topraklı ve topraksız çiftçi ailelerini, kiracılık ve ortakçılık gibi tarıma özgü çalışma biçimlerini, köyde arazisi olduğu halde köy dışında yaşayan nüfus gibi veriler değerlendirilecektir.

1. Kültüre Elverişli Arazinin Kullanımı ve Miktarı :

1981-KEE'de her köyle ilgili olarak kültüre elverişli toplam tarım arazisinin kullanımı 1.,2. ve 3. derece olmak üzere sıralanmıştır. Araştırmamızın kapsamına giren TOV köylerde bu kullanım, 1. derecede "nadaslı kuru tarım", 2. derecede "mera" ve 3. derecede "nadassız kuru tarım" olarak tesbit edilmiştir. Türkiye genelinde kültüre elverişli tarım alanlarının 1. derecede "nadaslı kuru tarım" 2. derecede "orman" ve 3. derecede "mera" olduğu görülmektedir. TOV köylerinin bulunduğu illere baktığımızda, "nadaslı kuru tarım"ın 1. yada 2. derecede olduğunu, ancak Gaziantep'de "orman"ın, Mardin'de "fundalık"ın, Diyarbakır ve Siirt'te ise "sulu tarım"ın 3. derecede kullanıldığını görmekteyiz.

2. Köy Halkının Geçim Kaynakları :

1981-KEE'inde köy halkının geçim kaynakları önem sırasına göre verilmiştir. Buna göre "tarla ziraati" 146 köyün 125'inde (% 85.5) 1. derecede geçim kaynağı olarak tesbit edilmiştir. 2. derecede "hayvancılık", 3.derecede ise "işçilik" gelmektedir. Türkiye'de 1. derece geçim kaynağı yine tarla ziraati, 2. derecede geçim kaynağı ise hayvancılıktır. Bölge illerinde ise genel olarak TOV köylerin sıralaması geçerli olmakla birlikte, "meyvecilik" de 3. sırada yer almıştır. TOV köyleri, hem Bölge, hem de ülke geneli ile benzer geçim kaynaklarına sahiptir.

Köylülerin geçim kaynaklarından en önemli üçüncü kalem olan "işçilik", yine dışarıyla ilişkiyi ve ayrıca da NURHAT'ın iddia ettiği gibi (1971:234), köye bağımlı ve zorunlu ilişkiler içinde bulunulmadığını göstermektedir.

3. Köyün Dışarıya Sattığı Başlıca Mallar-Maddeler :

1981-KEE'nde önem sırasına göre sıralanan dışarıya satılan başlıca maddeler açısından TOV köylerinde 1. derecede "buğday" (% 78.6), 2. derecede "arpa" ve üçüncü derecede "mercimek" satıldığını görmekteyiz. Bu sıralama hem bütün Türkiye köyleri hem de aynı Bölge illerinde de aynı biçimde gerçekleşmektedir.

4. Köydeki Ailelerin Sayısı ve Kültür Arazisine Ailelerin Dağılışı:

Aşağıdaki Tablo-6'da da görüldüğü gibi, bölgede ve TOV köylerinde oturan çiftçi ailelerinin "toplam", "topraklı" ve "topraksız" çiftçi aileleri açısından ayrımında TOV köylerinde topraklı çiftçi ailesi oranının % 48.8, olmayanların oranı ise % 51.2 olarak tesbit edilmiştir. Türkiye ortalamalarına göre, topraklı çiftçi ailesi sayısı önemli ölçüde düşük görülmektedir. Bölge illerinden en yüksek oranda topraksız çiftçi ailesi % 45.2 ile Diyarbakır ve % 44.5 ile Siirt'te görülürken, en yüksek oranda topraklı çiftçi ailesinin % 77.9 ile Adıyaman ve % 70.7 ile Gaziantep'te olduğu tesbit edilmiştir.

Oy verme davranışında, seçmenin bağımsız ve rasyonel hareket edebilmesi açısından, özellikle kırsal alanda önemle üzerinde durulan etkenlerden birisi topraklı-

GAP PROJESİ BÖLGESİ'NDE OLAĞANDIŞI OY VERME DAVRANIŞI:1970-1990

topraksız çiftçi ailesi dağılımı olarak gösterilmektedir. AKŞİT, bölgede çok önemli olan hatta belirleyici olan şeylerden birisi de toprak sahipliği ve toprağa tasarruf biçimidir (1990:108) demektedir. 1967 ve 1981-KEE'lerini karşılaştıran AKŞİT'e göre, bölgede toprak dağılımı çok eşitsizdir, fakat köylerdeki çoklu toprak sahipliği de gittikçe yaygınlaşmaktadır. Bu durum, tarımda makineleşme ve tasarruf biçimiyle birleşmesiyle, bölgedeki köylerde çoklu toprak sahipliğinin yaygınlaşmakta olduğunu vurgulayan yazar, köylerdeki toprakların daha çok köylerde oturanlarca işlendiği ve toprakların işlenmesinde emek-yoğun'dan makina-yoğun'a yönelim olduğunu belirtmektedir (1990; 109,110).

Topraklı/topraksız çiftçi aileleri açısından TOV köylerinde Türkiye ortalamalarına göre çarpıcı farklılık tesbit edilmiştir. TOV köylerinde topraklı çiftçi ailesi oranı % 51'dir. Ancak bu rakkam sadece Türkiye ortalaması açısından (% 70) anlamlı bir farklılık gösterirken, Bölgenin genel yapısını yansıttığını, Bölge illerinin ortalamalarına çok yakın olduğu da görülmektedir. Bu durum, TOV olayında ancak genel anlamda bir değerlendirme imkanı yapmayı mümkün kılmaktadır.

TABLO:6

**TOV KÖYLERDE, BÖLGE İLLERİNDE VE TÜRKİYE'DE
TOPRAKLI VE TOPRAKSIZ ÇİFTÇİ AİLESİ**

	Topraklı Çiftçi Ailesi %	Topraksız Çiftçi Ailesi %
TOV KÖYLER	48.8	51.2
TÜRKİYE	69.1	30.9
ADYAMAN	77.9	22.0
DIYARRAKTR	54.7	45.2
GAZİANTEP	70.7	29.3
MARDİN	56.7	43.2
SİİRT	54.5	44.5
ŞANTİURFA	57.5	42.4

KAYNAK: 1981 KÖY ENVANTER ETÜDLERİ, KÖY
İŞLERİ VE KOOP. BAKANLIĞI, ANKARA.
DAN DERLENMİŞTİR.

5. Köyde Arazisi Olup da Köy Dışında Yerleşen Çiftçi Ailelerinin Sayısı :

Bu tip ailelerin TOV köylerindeki payı % 12.3 civarındadır. Türkiye ortalaması olan % 11.0'e yakın olan bu değer, iller açısından bakıldığında önemli farklılıklar içermektedir. Köyde oturmadığı halde köyde toprağı olan aile sayısının bütün ailelere

oranı Adıyaman'da % 5, Diyarbakır'da % 1, Gaziantep'te % 23, Mardin'de % 8, Siirt'te % 1 ve Şanlıurfa'da % 1'dir.

NURHAT, köyde toprağı olduğu halde köy dışında yaşayan ailelerin varlığını "dışa açıklık"ın bir göstergesi olarak yorumlamaktadır. Hiç oy vermeyen ya da düşük oy kullanan köyler yanında TOV köylerin bu açıdan değerlendirmesini yaparken; "TOV köyler açısından dışarıda oturan ailelerin bulunduğu köylerin azlığı, bizce bu köylerin daha 'kapalı' ve halkın daha 'çaresiz' olmasından gelmektedir" (1971:235) demektedir. Bu araştırmada ise, TOV köylerde arazisi olduğu halde köy dışında yerleşen ailelerin oranı % 12.3 olarak tesbit edilmiştir. Bu oran Türkiye ortalamasının (% 11.0) üzerindedir. Bu da yine NURHAT'ın varsayımı paralelinde, ancak aksi doğrultuda farklı bir sonuca ulaşmamızı sağlamaktadır: Bu araştırmadaki TOV köyler açısından "kapalılık" yanlışlanmaktadır.

Hem toprak dağılımı hem de köy dışında oturup toprağına sahip olanlar ile ilgili olarak AKŞİT'in de oldukça önemli bir tesbiti bulunmaktadır. AKŞİT, 1967 ve 1981 Köy Envanter Etüdüleri açısından önemli bir azalmadan söz etmektedir. "Köy dışında oturanların sahip olduğu toprakların köy içinde oturanların sahip oldukları topraklara bölünmesi ile elde edilen oran, Diyarbakır'da 0.86, Urfa'da 0.66, Mardin'de 0.53, Gaziantep'te 0.51, Adıyaman'da 0.30, ve Siirt'te 0.21 idi. 1981'de bu oranlar çok aşağılara düşmüştür : Diyarbakır, Urfa ve Siirt'te 0.01, Adıyaman'da 0.04, Mardin'de 0.11, Gaziantep'te 0.23" (1990:109). Yazar bunu, tek kişiye ya da sülaleye ait köylerde görülen toprak dağılımının tersine olarak, **çoklu toprak sahipliğindeki artışın bir göstergesi** olarak kabul etmektedir. Bu durumun da, genel beklenti dahilinde, mobilizasyonu azaltıcı etkisi olacağı söylenebilir.

6. Tarımsal Amaçlı Kiracılık ve Ortakçılık :

Tarımsal faaliyetlerde, toprağına sahip olmanın yanında; toprağına sahip olanların topraklarını kiralamaları ya da ortaklık yolu ile işletmeleri (ya da diğer yönüyle, toprağı yetersiz olanların ya da yeterli olduğu halde daha büyük çaplı iş yapmak isteyenlerin, toprağı kiralaması ya da belirli bir ortaklık anlaşması ile toprağın birlikte işlenmesi) de bazı siyaset bilimcilerce önemli bir sosyo-ekonomik ve siyasal ilişki olarak gösterilmektedir. Örneğin BORATAV, Köy Envanter Etüdü sonuçlarına dayanarak, bu ilişkinin Mardin, Diyarbakır, Siirt, Urfa ve Gaziantep'in içinde bulunduğu Doğu ve Güneydoğu illerinde çok belirgin olduğunu belirtmektedir. Ancak ortakçılığın, yarı-feodal bir ilişki sayılabilmesi için küçük işletme şeklinde olması gerektiğini söyleyen Yazar, feodal ve yarı feodal ilişkilerin göstergesi olarak, a-topraksız ortakçı aileleri, b-büyük toprak sahiplerine ait arazilerin bir kısmında ortakçı olarak çalışan ailelerin sayısı alınabilir, demektedir. Kiracılıkta ise durum daha değişiktir. Başkalarının toprağını kiralayan küçük toprak sahiplerinin oranı, kiraya verenlerden azdır. Doğal olarak, tarım alanı genişledikçe, bu ilişki tersine dönmektedir. Bunda tarımda makineleşmenin payı büyüktür (1980; 125-130).

ÖZBUDUN, kiracı ve ortakçılarla ilgili olarak, "tarımsal işletmelerin büyüklüklerine göre dağılımının yanında, toprağına tasarruf şekli de kırsal siyasal davranışı belirleyen önemli bir etken olabilir" demekte, hatta, tasarruf şeklinin işletme büyüklüğünden daha etkili bir faktör gibi görüldüğünü de vurgulamaktadır (1975:59-60, 64-65).

GAP PROJESİ BÖLGESİ'NDE OLAĞANDIŞI OY VERME DAVRANIŞI:1970-1990

AKŞİT, Köy Envanter Etüdüleri verilerine göre, ortakçılığın hakim olduğu köylerin sayısının azaldığını ve daha yeni bir pratik olarak kiralamanın olduğu köylerin arttığını tesbit etmiştir. Bu noktadan hareketle AKŞİT, diğer faktörlerle birlikte ele alındığında, "Bölge'deki eski geleneksel ve feodal toprak sahipliği, toprak işleme ve işgücü kullanma ilişkilerini hızla dönüştürmektedir. Bölgedeki köylerde, çoklu toprak sahipliği yaygınlaşmakta, köylerdeki topraklar daha çok köyde oturanlar tarafından işlenmekte ve toprakların işlenmesi emek-yoğun olarak yapılmak yerine daha çok makina-yoğun olarak yani traktörlerle ve diğer modern aletlerle yapılmaktadır. Traktörleşme ve toprak reformunun her an olabilirliği ulusal pazarlarla ve devletle daha fazla bütünleşme ile birlikte bu dönüşümlerin gerçekleşmesine yol açmıştır" (1990:110) genellemesine gidilebileceğini belirtmektedir.

Kırsal siyasal davranışa etkisi açısından kiracılık ve ortakçılığın farklı nitelikler taşıdığı yaygın bir görüştür. ÖZBUDUN'un da belirttiği gibi, bazı kiracılık ilişkilerinde, kiracı, araziyi, herhangi bir sebepten dolayı onu bizzat eşelemeyecek durumda olan başka bir küçük toprak sahibinden kiralamaktadır. Bu çeşit kiracıların büyük çoğunluğu, aynı zamanda kendi topraklarını da işlemekte, yani "kısmi malik" durumunda bulunmaktadır.

TABLO: 7

**TOV KÖYLERDE VE BÖLGE İLLERİNDE TARIMSAL
AMAÇLI "KİRAÇILIK" VE "ORTAKÇILIK"**

	KİRAÇILIK		ORTAKÇILIK	
	Var %	Yok %	Var %	Yok %
TOV KÖYLER	19.1	80.9	54.1	45.9
TÜRKİYE	22	78	36	64
ADYAMAN	6	94	49	51
DIYARRAKTR	16	84	27	73
GAZİANTEP	18	82	35	65
MARDİN	10	90	43	57
SİİRT	26	74	35	65
SANLIURFA	29	71	60	40

KAYNAK: 1981 KÖY ENVANTER ETÜDLERİ,
KÖY İŞLERİ VE KOP. BAKANLIĞI,
ANKARA'DAN DERLENMİŞTİR.

Dolayısıyla bunların siyasal davranışlarının, küçük mülk sahibi işletmelerinden fazla farklı olması beklenemez. Buna karşılık, büyük toprak sahiplerinin (ağalar) ortakçıları, tamamen farklı bir alt kategori meydana getirmektedir. Çoğu durumlarda bu, feodal veya yarı-feodal bir ilişki niteliği göstermekte ve bazı kırsal bölgelerde gördüğümüz mobilize

katılmanın başlıca kaynağını teşkil etmektedir. Sözkonusu grup, küçük mülk sahiplerine oranla daha kötü durumda olma ve nisbi gelir payları azalma özelliği gösterse bile, gene de ağaların etkisi altında, genellikle tutucu partilere veya nüfuzlu bağımsız adaylara oy vermektedirler (ÖZBUDUN, 1975:67).

Kiracılık ve ortakçılığın ya da toprak mülkiyetinin, siyasal davranışlar üzerindeki etkisi araştırılırken, büyük toprak mülkiyetinin feodal ve kapitalist şekilleri arasında ayırım yapmak gerekmektedir. Bu çerçevede, bu konudaki başka yorumlarda ya da araştırmamızda ele aldığımız köylerin durumuna bakmakta daha ihtiyatlı olmak zorunluluğu da doğmaktadır. Tablo-7'de de görüldüğü gibi araştırmamız kapsamındaki TOV köylerin % 19.1'inde "kiracılık", % 54.1'inde ise "ortakçılık" yapılmaktadır. "Ortakçılığın" oranı, Türkiye ortalaması olan % 36'dan yüksek iken, "kiracılık" Türkiye-ortalamasından (% 22) düşüktür. Yine Bölge illeri arasında farklılıklar vardır. En yüksek oranda kiracılık % 29 ile Şanlıurfa'da, en düşük oranda ise % 6 ile Adıyaman'da iken; en yüksek oranda ortakçılık % 60 ile yine Şanlıurfa'da en düşük oranda ise % 35 ile Gaziantep'de görülmektedir.

F. DİĞER GELİŞMİŞLİK GÖSTERGELERİ

1. Köyde Elektrik :

İncelemesini yaptığımız 146 köyden sadece 30'unda elektrik bulunmaktadır. Bu % 20.5'lik oran Türkiye ortalaması olan % 53'ün oldukça altındadır. Bölgedeki iller açısından, Gaziantep % 41.6 ile en yüksek, % 5 ile Şanlıurfa en düşük oranda köyde elektriği olan iller olarak belirlenmiştir. Elektrikli köy oranının düşük oluşu, Bölgenin genel eğilimini de yansıtmaktadır. TOV köylerin ayrı bir görünümü yoktur.

2. Elektrikli Ev Alet ve Araçları :

Elektriğe bağlı olarak, köyde elektrikle çalışan ev alet ve araçları da Türkiye ortalamasının oldukça altındadır. Bunu bir açıdan (özellikle radyo ve televizyon açısından) iletişim kopukluğu ve buna bağlı olarak siyasal ilgi ve bilgilenme eksikliğinin bir göstergesi olarak yorumlamak mümkünken öte yandan önemli bir gelişmişlik kriteri olarak da değerlendirebiliriz. Geleneksel ve kapalı birimlerin dışarıya açılmasında ve dış dünyayı farkedip onunla bütünleşmesinde kitle haberleşme araçlarının önemi büyüktür. Yüzyüze haberleşme dışında önemli ve etkili haberleşme araçları, basın, radyo ve televizyondur. Hem demokratik değerlerin kazanılmasında ve ülke yönetiminde, hem de genel politikalarından haberdar olma (siyasal bilgi) ve bunları etkilemek için faaliyetlerde bulunma (siyasal katılma) açılarından önemli olan radyo ve televizyon sayısı, aynı zamanda bir gelişmişlik göstergesi sayılmaktadır.

Aşağıdaki Tablo-8, köy başına düşen elektrikli alet ve araç sayılarını göstermektedir. Bütün araçlar açısından Türkiye ortalamasına göre TOV köyler düşük oranlara sahiptirler. Ancak her il içinde yer alan TOV köy açısından il bazında karşılaştırmalarda ilginç bir biçimde Gaziantep dışındaki bütün illerin ortalamalarının daha üzerinde bir araç kullanımı olduğu görülmektedir. Bu arada, araştırma kapsamına giren 146 köyün 15'inde (2'si Adıyaman, 1'i Diyarbakır, 1'i Mardin ve 11'i Şanlıurfa'da) kaydedilmiş hiçbir araç-gereç bulunmamaktadır. Bu da bu tip köylerde, yine beklencinin aksine-görel de olsa- iletişim konusunda da Bölgeye göre "dışa açıklığın" daha ileri bir görünümü olarak yorumlanabilir.

GAP PROJESİ BÖLGESİNDE OLAĞANDIŞI OY VERME DAVRANIŞI:1970-1990

TABLO:8

KÖYDE ELEKTRİKLE ÇALIŞAN EV ALIŞT VİR ARAÇLARI
(Her Köyde Ortalama/Adet)

ALİŞT-ARAÇ	TOV							
	KÖYLER	TÜRKİYE	ADY.	D.BAK.	G.ANT.	MARDİN	SİRT	Ş.URFA
RADYO	31.5	56.0	45.6	28.2	33.6	22.3	25.1	30.0
TELEVİZYON	3.9	17.6	1.8	1.7	11.5	2.3	1.3	2.9
RÜZDOLARI	3.7	17.4	2.8	2.4	13.1	3.3	2.2	2.4
YAYIK	0.4	1.6	0.5	0.1	7.1	-	1.1	0.7
FİRTİN	0.4	5.6	0.0	0.6	2.1	0.2	0.1	0.4
ÇAMAŞTIR M.	0.1	1.9	0.0	0.1	0.7	0.0	0.0	0.1
KREMA M.	0.0	0.4	-	0.0	0.0	-	-	-
DİĞER	0.0	4.5	-	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

KAYNAK:1981 KÖY ENVANTER ETÜDLERİ, KÖY İŞLERİ VE KOOP. BAKANLIĞI,
ANKARA'DAN DERLENMİŞTİR.

3. Köyde Pazar :

Köyde pazarın kurulmasının bir gelişmişlik göstergesi olabileceği düşünülmüştür. Araştırma kapsamındaki 146 köyden sadece 2'sinde (% 1.3) "Hayvan Pazarı" kurulduğu tesbit edilmiştir. Bunların her ikisi de Gaziantep köyleridir. Bu oran, bütün ülke genelinde ise pazar kurulan köy sayısının % 1'i civarındadır. Görüldüğü gibi belirleyici bir farklılık göze çarpmamaktadır. Ancak, köyde pazar bulunmaması, köydeki üretimin köy dışına taşınmasını ve pazarlanmasını gerektireceğinden, bu durum, olumlu bir açıklığın ifadesi olarak kabul edilmese bile, bu gerekçe "kapalılığın" bir ifadesi olarak da gösterilemez.

4. Köyde Kooperatifleşme :

Ortak amaçları gerçekleştirmek için maddi ve manevi kaynakların biraraya getirilmesi ve bu amaç etrafında bütünleşmeyi bir örgüt aracılığı ile gerçekleştirme yolu olarak tanımlayabileceğimiz kooperatifleşme, çoğulcu siyasal yapının unsurlarından birisi olan örgütlenme, dernek kurma faaliyetinin bir türü olarak kabul edilmiştir. Demokratik siyasal sistemin katılım ve örgütlenme gibi temel unsurlarının köy bazında gerçekleştirilmesi, sınırlı da olsa, ülkemizde kooperatifler yoluyla sözkonusu olabilmektedir. Bu açıdan da büyük önem taşıyan bir sosyo-ekonomik, hatta siyasal değişken olarak görülebilmektedir (ÖZBUDUN, 1975:81).

M. MURAT ERDOĞAN

AKŞİT'e göre bölgede çiftçi birliklerinin kurulması, sürdürülmesi ya da yaygınlaştırılması oldukça sorunlu görünmektedir. Aşiret ilişkilerinin ve büyük toprak sahipliğinin egemen olduğu bir köyde kurulan kooperatif, bir aile ya da sülale girişimine kolayca dönüşebilir. Aşiret ve büyük toprak sahipliği hakimiyetinin olmadığı küçük topraklı çiftçilerin yaygın olduğu heterojen köylerde kurulacak kalkınma veya kredi kooperatiflerinin başarılı olma şansı daha büyüktür (1990:108).

Burada önemli bir konu da kooperatifin türüdür. Zira "Tarım Satış Kooperatifi" ile "Köy Kalkınma Kooperatifi" arasında katılım ve işlevler ve bunun yolaçacağı beklenebilen siyasal davranışlar açısından önemli farklılıklar bulunmaktadır.

Ancak, kırsal alanda, örgütlenmenin, sınırlı da olsa siyasal tercihler açısından anlamlı olduğu kabul edilebilir. Bunun en yaygın türü olan kooperatifleşme, araştırmamız dahilinde gözönüne alınırken, daha önceki seçmen davranışı çalışmalarındaki vurgular da önem taşımıştır. Kırsal ya da kentsel alanda türü, ya da statüsü (resmi-gayıresmi) ne olursa olsun örgütlenme (en çarpıcı ve yaygın olarak "kooperatifleşme"), siyasal tercihleri etkilemektedir.

Bu görüşleri destekleyen bir bulgu da, bölge ilçeleri üzerine yapılan bir çalışmada elde edilmiştir. Bağımsız oylar ile çeşitli sosyo-ekonomik veriler arasında kurulan korelasyon ilişkisinde, en yüksek oranda negatif ilişki kooperatifli köy oranı ile sağlanmıştır. Yani kooperatifleşmenin yoğun olduğu yerlerde bağımsız oy oranı azalmaktadır (ERDOĞAN, 1991:155).

Araştırma yaptığımız köylerin sadece % 4.7'si olan 7 köyde kooperatif olduğu tesbit edilmiştir. Bunlardan ikisi Şanlıurfa, ikisi Mardin ve üçü Gaziantep köyleridir. Aşağıdaki Tablo-9'da da görüldüğü gibi bütün köyler itibarıyla Bölge illeri içinde en çok kooperatifi bulunan il % 18.7 ile Gaziantep'tir. Ancak Türkiye ortalaması olan % 18.4'ten yüksek olan bu değer in dışında diğer beş ilin kooperatif oranı düşüktür.

TABLO:9**TÜV KÖYLERİNDE, BÖLGE İLLERİNDE VE TÜRKİYE'DE****KOOPERATİFLİ OLAN KÖY ORANLARI**

TÜV

KÖYLERİ TÜRKİYE ADIYAMAN DİYARBAKIR GAZİANTEP MARDİN SİİRT Ş.URFA

% 4.7 % 18.4 % 5.5 % 3.6 % 18.7 % 1.2 % 1.2 % 3.9

KAYNAK:1981 KÖY EVVANTER STÜDLERİ, KÖY İŞLERİ VE KOOP. BAKANLIĞI.

ANKARA'DAN DERLENMİŞTİR.

5. Konut Durumu (Oda Sayısına Göre) :

Köy halkının yaşadığı mekanların da bir gelişmişlik göstergesi olduğu düşünülmüştür. Bir taraftan bir evin oda sayısı ile gelişmişlik arasında ilişki, öte yandan da ailenin birbirleriyle etkileşimi açılarından, "bir", "iki" ve "üç ve daha çok" odalı konutların tasnifi yapılmıştır. Buna göre araştırma kapsamına giren köylerdeki konutların %19.3'ünün bir, % 39.0'nun iki ve % 41.7'sinin üç ve daha çok odalı konutları olduğu

GAP PROJESİ BÖLGESİNDE OLAĞANDIŞI OY VERME DAVRANIŞI:1970-1990

tesbit edilmiştir. Türkiye genelinde bu rakamlar sırasıyla % 14.4, 37.9 ve 47.7'dir. İllerin bu konudaki dağılımında, Adıyaman'ın en çok sayıda üç ve daha fazla odalı konuta sahip bulunduğu (% 80), Mardin'in ise en çok sayıda bir odalı konuta sahip olduğu (% 46) tesbit edilmiştir.

6. Köy Halkının Sahip Olduğu Motorlu Taşıt Araçları :

Motorlu taşıt araçlarının hem köyün dışarıya açılımlı, hem de belirli bir ekonomik gücün göstergesi olacağı düşünülmüştür. Seçmen davranışı ile ilgili olarak yapılan çalışmaların birçoğunda, kırsal alanda özellikle "traktör sayısı" çok önemli bir kırsal gelişmişlik göstergesi olarak değerlendirilmiştir (örneğin ABADAN, 1966; ÖZBUDUN, 1975; GÜLMEN, 1979). Traktör sayısının, bir yönüyle tarımda makineleşmeyi dolayısıyla da tarımsal modernleşmeyi göstermesi, diğer yönüyle de belirli bir ekonomik gelişmişliği temsil etmesi açısından önemli olduğu savunulmaktadır. Traktörleşmenin önemi konusunda AKŞİT, hem üretim teknolojisinin değişimini, hem de toprak üzerindeki tasarruf biçimindeki dönüşümünü anlatırken; traktörleşmenin, toprak reformu ile birlikte dönüşümlerde temel etkenlerden birisi olduğunu vurgulamaktadır. Bu durumun sosyal yönlerinin de önemli olduğunu belirten AKŞİT, bunu örneklerdirken, "Urfa'daki uzamış toprak reformunun amaçlanmamış ve belki biraz da amaçlanmamış sonuçlarından birisi, bölgedeki büyük toprak sahiplerinin işleme ve azap, maraba ve civelek gibi bağımlı işgücü kullanma biçimlerinden vazgeçmeye zorlanmaları ve bazı yeni toprak işleme ve işgücü kullanma işlemlerini kabullenmeye gitmeleri olmuştur. Traktör satın almak, traktör sürücüsü istihdam etmek, traktör kiralamak ve traktörlü girişimcilere toprak kiraya vermek bu yeni toprak işleme ve işgücü kullanma yöntemlerinden bazılarıdır" (1990:110) demektedir.

Bu çalışmada da, başta traktör olmak üzere motorlu araçların, sosyal ve siyasal etkilerinin olabileceği varsayılmıştır. Aşağıda Tablo-10'da da görüleceği gibi, bu konudaki veriler açısından araştırma kapsamına aldığımız 146 köy Türkiye ortalamasının

TABLO:10

TOV KÖYLERİ, BÖLGE İLLERİ VE TÜRKİYE'DE KÖY BAŞINA DİŞEN MOTORLU TAŞIT ARAÇLARI

ARAÇ	TOV							
	KÖYLER	TÜRKİYE	ADY.	D.BAKIR	G.ANTEP	MARDİN	SİİRT	Ş.URFA
TRAKTÖR	5.9	13.5	5.7	4.3	6.6	2.2	1.5	4.5
OTOMOBİL	2.2	2.4	0.5	0.7	0.8	1.1	0.5	1.5
KAMYON	0.9	2.5	0.3	0.2	2.1	0.5	0.2	0.8
OTORİS	0.0	0.2	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0
MİNİRİS	0.1	1.3	0.2	0.3	0.2	0.2	0.1	0.1
ÇİP(JEEP)	0.1	0.2	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.3
MOTORSKİLET	0.5	1.2	0.0	0.0	0.7	0.0	0.0	0.9
PİKAP	0.0	0.8	0.0	0.0	0.1	0.0	0.0	0.0
Diğer	0.0	0.1	0.1	-	0.0	-	-	-

KAYNAK:1991 KÖY ENVANTER ETÜDİNERİ, KÖY İŞLERİ VE KOOP. BAKANLIĞI.

ANKARA'DAN DERLENMİŞTİR.

oldukça altında kalmıştır. Ancak, bölge illerinin bütün köylerinin ortalamaları dikkate alındığında, Gaziantep dışındaki illerin ortalama değerlerinden yüksek olduğunu görmekteyiz.

Tablodaki veriler içinde "köy başına düşen traktör sayısı"nın ayrı bir önemi bulunduğunu belirtmiştik. Tablodan da görüleceği gibi Türkiye ortalaması olan 13.5 traktörün çok altında bir değer olarak, araştırma kapsamındaki köylerin ortalaması % 5.9'dur. Diğer bazı verilerde de olduğu gibi burada da Gaziantep dışındaki illerin ortalamasından yüksek olan bu değer, araştırma kapsamındaki TOV köylerin Bölge ortalamasından iyi durumda olduğunun bir göstergesidir. Bu arada, araştırma kapsamındaki 146 TOV köyün % 17'sinde herhangi bir araç bulunmadığı tesbit edilmiştir.

IV. DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, GAP Bölgesinde toplu oy kullanmanın boyutları, niteliği ve buna etki eden unsurların değerlendirilmesine çalışılmıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi, çalışmanın birtakım sınırlılıkları bulunmaktadır. Bu açıdan da açıklayıcı olmaktan ziyade, tanımlayıcı bir nitelik taşımaktadır. NURHAT'ın da çalışmasıyla ilgili olarak belirttiği gibi, değerlendirmenin, bundan sonra yapılabilecek araştırmalara yardımcı olabilecek varsayımları kurmaya elverişli ipuçlarını vermekte olduğu söylenebilir. Örneğin, çalışmamızda tesbit edilen, beş genel seçimde de TOV 21 köy için ayrı ve yerinde (alanda) bir araştırmanın daha anlamlı sonuçlar vereceği söylenebilir. Bu sebeple, bu değerlendirme bölümünde, önce araştırmamızın sınırlılıklarını, ardından da bu köylerin önceki bölümde belirtilen en genel, tipik özelliklerini belirtmenin ardından bir değerlendirmeye gitmenin yararlı olacağı düşüncesindeyiz.

Daha önce de belirtildiği üzere, bir köydeki toplam geçerli oyların % 95'inden fazlasının bir siyasal partiye ya da bağımsız adaya verilmesi olarak tanımladığımız "toplu oy verme" (TOV) olayının, 1987 Milletvekili Genel Seçimlerinin baz alınarak araştırıldığı bu çalışma, sadece Güneydoğu Anadolu Projesi bölgesi üzerinde yapılmış ve bütün Bölge köyleri tek tek incelenmiştir. Araştırmada, 1987 seçimlerinde toplu oy veren köylerin durumu, 1983, 1977, 1973 ve 1969 seçimlerinde de izlenmiştir. Ancak Bölge'nin diğer ülke genelindeki görünümü inceleme dışı tutulmuştur. Çok genel bir eğilim olarak, ele aldığımız Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde TOV olayının diğer ülke genelinden çok yüksek olduğunu bildiğimiz halde bu konuda net bir tablo çıkarmamız mümkün olamamıştır. Çalışmasından esinlendiğimiz NURHAT, TOV davranışında bütün ülke genelinde bütün seçimlerde bölgenin payının çok yüksek olduğunu tesbit etmiştir. NURHAT, "Doğu Anadolu'nun durumu bütün öbür bölgelere göre özellik taşımaktadır. TOV köylerin % 70'i bu bölgededir. Burada iller açısından bakıldığında TOV köylerin bütün seçimlerde en çok sayıda buldukları illerin sırasıyla şunlar olduğu görülür : Mardin, Van, Urfa, Ağrı, Hakkari, Bitlis, Sivas, Erzurum, Gaziantep, Diyarbakır, Erzincan, Bingöl, Malatya, Siirt. Görüldüğü gibi yukarıda sayılan 14 ilden 13'ü Doğu'dadır" (1971:226) demektedir. NURHAT Doğu bölgesi olarak çalışmasında hangi illeri aldığını belirtmemiştir. Ancak yukarıda sayılan illerden sadece Sivas'ı doğu-dış kabul etmiştir. Görüleceği üzere, yukarıda, araştırmamız kapsamındaki GAP illerinden sadece Adıyaman'ın adı geçmemektedir. NURHAT'ın çalışmasında, Doğu illerinin toplam TOV köyler içindeki payı 1961'de % 68.4, 1964'de % 78.9, 1965'de %

GAP PROJESİ BÖLGESİNDE OLAĞANDIŞI OY VERME DAVRANIŞI:1970-1990

73.3, 1966'da % 72.0, 1968'de % 43.3 (Bu seçime doğu bölgesinden çok az il iştirak etmiştir), 1969'da ise % 69.9'dur. 6 seçim için ortalama oran ise % 70.2'dir.

Bu çalışmada, yukarıda da değinildiği gibi Türkiye toplamı ile karşılaştırma yapabilecek değerler toplanamamıştır. Ancak Bölge içindeki iller arasında (özellikle Gaziantep ile diğer 5 il arasında) karşılaştırma yapma imkânı olmuştur.

NURHAT, araştırmasında 1961'den-1969'a kadar olan dönemdeki seçimleri izlemiştir. Bu dönem, siyasal partiler arasında bir karşılaştırma yapmaya elverişlidir. Bu çalışmada ise 1969-1987 arasındaki 5 milletvekili genel seçimi ele alınmıştır. Bu dönemde hiçbir siyasal parti bütün seçimlerde yer alamamıştır. AP ve CHP beş seçimden üçünde yer alarak en çok seçimde yer alan partiler olmuşlardır. Bu sebeplerle doğal olarak siyasal partiler arasında karşılaştırma yapılamamıştır. Bu durum özellikle araştırmamız açısından oldukça önemli olan, TOV köylerin sürekli bir biçimde aynı partiye mi yoksa değişik partilere mi oy verdiklerinin tesbitini yapmağa çalıştığımız bölümlerde (Bkz. Tablo-4 ve Tablo-5) belirgin bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Oysa, NURHAT'ın çalışmasına gönderme yapan ÖZBUDUN'un da belirttiği gibi, eğer böyle bir sorunla karşılaşmamış olsaydık, değerlendirmeler daha net olabilirdi. ÖZBUDUN, "tek partili köylerde seçime katılmanın mobilize, ya da güdümlü niteliği, bu köylerin çoğunluğunun, incelenen dönem içinde partilerini en az bir defa değiştirmiş olmasından da anlaşılmaktadır. Diğer bir deyimle, köy oylarını kontrol eden yöresel nüfuz sahibinin parti değiştirmesi, o köyün de tümüyle parti değiştirmesi sonucunu doğurma eğilimindedir" (ÖZBUDUN, 1975:156) demektedir. Az önce sözü edilen gerekçelerle, bu konuda araştırmamızda daha kolay bir yorum yapabilmek mümkün olabilmektedir.

Seçmen davranışlarının siyasal parti tercihleri (yönleri) ile ilişkisi, siyasal kurumsallaşma açısından da önem taşımaktadır. "Uçarılık" adı verilen ve seçmenlerin parti değiştirmesi ya da siyasal partilerdeki değişikliği gösteren oran, ERGÜDER ve HOFFERBERT'in çalışmasında Türkiye'de çok yüksek olarak tesbit edilmiştir. Bu durum, siyasal kurumsallaşmada bir istikrarsızlığın göstergesi olarak yorumlanmaktadır (1987:25).

Araştırmanın veri temeli olan 1981 Köy Envanter Etüdlerinin üç açıdan önemli sınırlılıkları olduğu açıktır : Birincisi, on yıl önce yapılmıştır ve özellikle elektrik ve buna bağlı araç gereçler olmak üzere birtakım veriler çok eskimiş ve yetersiz kalmıştır; ikincisi, bizim çalışmamız açısından değerlendirmelerin anlamlı olabilmesi için, etüdlere dışarıda da birtakım bilgiler gerekmektedir. Örneğin, NURHAT'ın 1967 KEE'nden yararlanarak çalışmasında yer verdiği bu tip köylerin "aile", "sülale", "şahıs" köyü olması (buna NURHAT "özel köyler"de demektedir (1971:226-8) gibi veriler, ya da yine NURHAT'ın çalışmasında yer verdiği "Köyde Türkçe'den başka dilin konuşulması" gibi veriler 1981 KEE'den anlaşılammamaktadır. Üçüncü olumsuzluk ise, bilgi formlarında bulunmakla birlikte bazı bölümlerin ya da formların yeterince önemsenmeden cevaplandırıldığı, böylece yanlış, eksik bilgilerin bulunmasıdır. Bütün

bunlardan dolayı, bu analizin daha sağlıklı olabilmesi için başka veri kaynaklarına da ihtiyaç bulunmaktadır.⁷

Bütün çalışma boyunca elde edilen veriler çok temel bir özelliği tekrarlamaktadır. Bu da TOV köylerin değerlendirilmesinin başlıbaşına çok anlamlı olmadığıdır. TOV köyler, genel olarak Bölge illerinin ortalamalarını yansıtmaktadırlar. Onlardan ayrı düşünülemezler. Çeşitli vesilelerle değinildiği gibi, ele aldığımız GAP Bölgesi illeri Gaziantep ili dışında nisbeten homojen bir yapıdadır. Çalışmamızda eğer Gaziantep olmasaydı, TOV köylerin değerleri ile beş ilin değerleri çok daha yakın olacaktı. Bu da bize yapılacak değerlendirmelerin, tesbit edilen 158 TOV köy için değil bölge illeri bazında yapılmasının daha anlamlı olacağını göstermektedir.

Gaziantep'in varlığı, araştırma alanımız için bir seçmen davranışı tipolojisi vermemize de engeldir. Çok açıktır ki bir GAP Bölgesi seçmen davranışından söz edilemez. Bölgenin sınırlarının proje amaçları doğrultusunda çizilmesi, sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasal bir örnekleğin oluşmasını olanaksız kılmıştır.

TOV köylerin temel özellikleri, üçüncü bölümde anlatılan bulgular, bunların seçmen davranışına etkileri ve araştırmanın çerçevesi dikkate alındığında, şu noktalarda toplamak mümkündür: TOV köyler (tabii ki çok büyük oranda ait oldukları iller de), tarımda makinalaşmanın çok az olduğu, elektrikli köy oranının çok düşük olduğu, okur-yazarlığın Türkiye ortalamasının çok altında olduğu, topraksız çiftçi ailelerinin büyük bir kitleyi oluşturduğu, ortakçılığın egemen bir işletim türü olduğu, yoğun göçün yaşandığı, ortalama büyüklükteki köylerdir. Ayırdedici özellikler, TOV köyler ile Bölge illeri arasında değil, Bölge illeri ile Türkiye ortalamaları arasında sözkonusudur. Dolayısı ile GAP Bölgesi seçmen davranışının bir özelliği olarak yorumlanabilecek olan bu durumu, sırf TOV köylerin özellikleri olarak açıklamak çok da anlamlı olmayacaktır. Adı geçen bölge ile ilgili olarak yapılan ve il, ilçe ve köy düzeyinde seçmen davranışlarının değerlendirildiği çalışmada da görüleceği gibi, araştırma bölgesinde her birimin sonuçları diğerleri ile uyum içinde bir görünüm vermektedir (ERDOĞAN, 1991).

NURHAT, araştırmasında "Hiç oy vermeme ya da düşük katılma belirli bir siyasal ve dayanışmanın sonucu olmasına rağmen tüm olarak oy verme büyük çoğunlukla, feodal olarak nitelenebileceğimiz siyasal baskı ve kontrol sonucu ortaya çıkmaktadır. (...) Kimi TOV köyler hiç bir baskı olmadan böyle davranmış olabilirler. Ancak kanımızca belirleyici öge ilk iki grubun genel olarak daha bilinçli, son grubun ise güdümlü davranmasıdır. (...) özellikle Doğu Anadolu'da bu durumu etkileyen iki önemli öge vardır. Bunlardan biri ekonomik güç, öbürü ise çözümlü sürecinde olmasına rağmen şu anda daha da önemli görünen aşiret bağlarıdır" demektedir. Bu durumun siyasal karar vermeye yansımaları da NURHAT; "buna göre siyasal parti ile seçmen hiçbir zaman

⁷Köylerin sosyo-ekonomik yapılarıyla ilgili olarak, bu konudaki en kapsamlı çalışma olarak kabul edilen "1981 Köy Envanter Etüdü Anketi"nden yararlanılmıştır. Etüd'de yer alan 46 ana soru başlığı içinden, bu çalışmada kullanılabileceği düşünülerek tesbit edilen 25 soru 158 köy için (TOV köylerden 12'sinin KEE bulunamamıştır) ayrı ayrı bilgi formlarına işlenmiş ve değerlendirme bu formlardaki cevaplara göre derlenmiştir. Ancak, bazı sorularda (okur yazarlık, gübre kullanan aile sayısı, tarımsal arazinin ailelere ve büyüklüklerine göre dağılımı v.b.) sağlıklı veriler bulunamamıştır.

GAP PROJESİ BÖLGESİ'NDE OLAĞANDIŞI OY VERME DAVRANIŞI:1970-1990

doğrudan karşı karşıya gelmemektedir. Çoğu kez siyasal partinin adayı ile yerel egemen kişi aynı insan olmaktadır. Ancak o zaman da yine seçmen yığını bir siyasal parti adayı ile değil, ya aşiret reisi ya da ağası ile karşı karşıya bulunmaktadır" (1971:232) biçiminde ifade etmektedir.

TOV köylerin oy verme davranışlarının değişik siyasal partilere kayması da çalışmada yine bir mobilize katılım göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Kuşkusuz, bu konudaki kriter sadece topluca oy vermek olmamalıdır. Yöresel elitin birden fazla bulunduğu yerlerde bu kez toplu oy verme biçiminde görülme de yine bir mobilizasyon olayı yaşanabilecektir. Burada tesbit edilen, bu mobilizasyonun sadece çok bariz ve görülebilir bir biçimde gerçekleştiği durumlardır. Her ne kadar test edebilme imkanımız olmadıysa da bu tip seçmen davranışının, genel olarak, incelediğimiz bölgeye özgü bir davranış olduğunu söyleyebiliriz.

TOV köyler araştırmasında en çarpıcı farklılıklar GAP Bölgesi illeri arasında görülmüştür. Birçok yönüyle Türkiye'nin gelişmiş bir ili sayılan Gaziantep ile diğer iller arasındaki farklılıklar, hem TOV köy sayısında ve sürekliliğinde, hem de sosyo-ekonomik gelişmişlik standartları açısından belirgin bir biçimde ortaya çıkmıştır. Bütün TOV köyler içinde Gaziantep'in payı sadece % 3.7'dir. Bu durum, bizim temel varsayımlarımızdan birisi olan mobilize seçmen davranışı, kırsal karakterli bir siyasal davranış olarak tesbit edilmiştir. Bunun en somut kanıtı, 1987 seçimlerinde incelenen bölgedeki TOV köy sayısı 422 iken, sadece 4 mahallede TOV olayına rastlanmasındır.

Biraz ihtiyatla kaydetmekle birlikte, mobilize oyun kırsal kökenli bir davranış olduğunun bir başka göstergesinin de "iptal oy" oranı olduğu söylenebilir. Çok doğal olarak iptal oylarının, okuryazarlığın ve dolayısıyla da siyasal bilginin çok daha düşük olduğu kırsal alanda fazla olması beklenirken, yapılan çalışmada iptal oy oranının kentsel alanlarda daha yüksek çıkmış olması şaşırtıcıdır. Bu durum, kentlerde "protesto" nitelikli bir davranış olarak da yorumlanabilse de yeterince güçlü bir argüman olamamaktadır. Para cezalı katılma zorunluluğunun kentlerde protesto oylarını artırması beklenirdi. Oysa durum tersine görünmektedir. Ayrıca, bölgedeki altı ilin kırsal ve kentsel alanlardaki iptal oy oranlarına bakıldığında, Adıyaman, Diyarbakır, Mardin, Siirt ve Şanlıurfa'da geçerli oy oranının kırsal alanda daha yüksek olmasına rağmen, bölgenin, bir çok yönü ile gelişmiş ili olan Gaziantep'te bu görüntü tersine dönmektedir. Dört seçimde de Gaziantep'te kırsal alandaki iptal oy oranı daha yüksek çıkmaktadır⁸. Bu durum, seçimlerdeki mobilizasyonun boyutlarının, zaman zaman "etkilemeyi, yönlendirmeyi" aşırıp, "doğrudan müdahaleye" dönüştüğünün bir göstergesi olarak da yorumlanabilir.

Mobilize seçmen davranışı ile bağımsız oylar arasında da önemli bir ilişki vardır. Siyasal kurumlaşmanın olduğu yerlerde siyasal partiler daha öncelikli olarak siyasal yaşamda yerlerini alırlar. Ancak bağımsız adaylar, siyasal sisteme yöresel elitin çok büyük ölçüde kişisel özelliklerine dayanan doğrudan bir katılımıdır. Bağımsız oylardaki yükseklik, yöresel elitin gücünün bir göstergesidir aynı zamanda. Bu çalışmanın bütünü içinde, biz de bunun aynı zamanda yüksek oranda kişisel mobilizasyonun da bir kanıtı olarak sayılabileceğini düşünmekteyiz.

⁸Daha ayrıntılı bilgi için bakınız ERDOĞAN, 1991:107.

Ekolojik verilerin seçmen davranışını belirlediğinin varsayıldığı bu çalışmada, sosyal ve ekonomik farklılıkların, seçmen davranışının incelenmesinde kullanılan tekniklerden sadece bir tanesi olduğu unutulmamaktadır. Diğer kültürel, ekonomik, sosyal ve psikolojik faktörlerin etkisini kabul etmekle birlikte; burada, sosyo-ekonomik modernleşme düzeyinin seçmen davranışına etkisi araştırılmıştır. Bu anlamda araştırma, zaten seçmen davranışının saiklerini tam ve doğru olarak açıklamak iddiasında değildir. Burada, olayın sadece bir yönü irdelenmiştir.

Araştırmamız, "mobilize (uyarılmış, güdümlü) seçmen davranışının, sosyo-ekonomik gelişme seviyesiyle ilişkili olduğu" varsayımımızı genel olarak doğrulamaktadır. Ancak belki de daha da önemle üzerinde durulması gereken bulgu, **toplu oy verme olayının kısa, orta ve uzun vadeli bir sosyal, ekonomik ve siyasi çıkar ilişkisine dayanmasıdır.** Seçmenler, genel siyasal parti politikaları ve parti örgünlendirmelerinde çok daha fazla yöresel elitin etkinliğinden yararlanmaktadırlar. Bu anlamda siyasal bir çizginin varlığı da önem taşımamaktadır. Yöresel elitin, temsil ettiği siyasal çizginin (partinin) ilkeleriyle uyumluluğu gibi bir problemi de yoktur. Yöresel elit, kendisine çabuk ulaşılır olmak ve pazarlık yapabilme gücünü elinde tutmak açısından hem seçmenlere hem de siyasal partilere karşı büyük avantaj sağlamaktadır. Hatta zaman zaman siyasal partilerin yöresel elit ile anlaşmanın daha kolay olacağından hareketle, bu durumun devam etmesini arzulayan politikalar ve uygulamalar içinde olduğu da görülebilmektedir. Bunun siyasal pratikte en kestirme yolunun ise yöresel elitin siyasal partilerden birine angaje edilmesi biçiminde gerçekleştiği görülmektedir. Bu angajman, yöresel elitin, yöredeki etkinliğinin varlığına ve gücüne paralel olarak kuşaklar boyu sürebilmektedir. Bu tür seçmen davranışında çok taraflı (seçmen-siyasal parti-yöresel elit) ilişkiler ve çıkarlar sözkonusu olabilmektedir. **Bu anlamda, mobilize seçmen davranışı da sadece mobilize etme gücünü tutan yöresel elitin değil aynı zamanda o yöredeki diğer seçmenlerin de bilinçli bir tercihi halini almaktadır.** Toplu oy vermenin, toplu ve bireysel açılardan daha büyük avantajları sağlayan bir "pazarlık" olanağı tanınması, bu davranışın temel sebebi gibi görülmektedir.⁹

Daha önce bu konudaki en geniş boyutlu çalışmalardan birisini yapan ve bize de esin kaynağı olan NURHAT'ın konuyla ilgili bulgularını yorumlayışı, bu çalışmada büyük ölçüde farklı olarak tesbit edilmiş ve yorumlanmıştır. Sosyo-ekonomik ilişki ve ağa, şeyh, aşiret gibi "baskı unsurlarının" varlığı kuşkusuz ki kişilerin sosyal ve ekonomik faaliyetlerinde etkili olabilecektir. Ancak bunların, bu tip seçmen davranışının en önemli sebebi olarak sayılması, bireysel çıkarlarla uzlaşan çıkarlar olabileceğinin gözardı edilmesi; dahası bu tip seçmen davranışının, kapalılık, okuryazarlık, ekonomik güç, iletişim kopukluğu gibi sebeplerle desteklenmesi, en azından bu araştırmanın bulguları çerçevesinde, çok da anlamlı ilişkiler olarak görülmektedir. Burada yapılan çalışmanın bir amacı da, benzer yöntemler kullanılarak, seçmen davranışlarında sosyo-ekonomik faktörlerin ve ilişkilerin yerinin ve öneminin ne olduğunu test etmektir. Bulgularımız, bu ilişkinin -NURHAT'ın vurguladığı ölçüde- çok güçlü ve sürekli

⁹Türkiye'de mobilize seçmen davranışı ile ilgili olarak, bakınız: ABADAN:1966, FREY:1966, GÜLMEN:1979, ÖZBUDUN:1975, DAVER:1976, ERGİL:1980, KALAYCIOĞLU:1979, KALAYCIOĞLU:1984, BAYKAL:1970, HUNTINGTON:1985, KIŞLALI:1987, ERDOĞAN:1991.

GAP PROJESİ BÖLGESİNDE OLAĞANDIŞI OY VERME DAVRANIŞI:1970-1990

olmadığını göstermektedir. Kuşkusuz, burada sosyo-ekonomik faktörlerin -ki bu çok geniş bir kavramdır- etkisiz olduğu gibi bir iddiada bulunulmamaktadır. Ancak, ülkemizde, seçmen davranışının kendine özgü bir yapılanması sözkonusudur ve bu durum, Türk seçmenin "siyasal kültürü" içinde, daha farklı bir süreçle ortaya çıkmakta ve kararlara dönüşmektedir. Bu anlamda, sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergelerinin ya da kırsal alandaki ekonomik bağımlılıkların bizleri kolayca belirli sonuçlara götürmesi beklenmemelidir. Farklı görünümde ve yapıda da olsa, siyasal çıkar ilişkileri, hem tek tek seçmenler, hem yöresel elit ve hem de siyasal partilerce belirli bir düzen içinde sürdürülmektedir. Hatta bir adım daha ileri gidilerek, bağımlılık ilişkilerinden daha çok çıkar ilişkilerinin siyasal kültürde yer ettiği ve bunun da çok daha somut olarak kırsal alanda görüldüğü iddia edilebilir.

Bu çalışma belirli bir durumun sergilenmesidir. Daha önce bu tip bir çalışma yapan NURHAT da daha net ve kesin sonuçlara varmasına rağmen, bu noktayı vurgulamaktadır (1971:326). Yapığımız yorumların geçerliliği başka yollarla da sınanmalıdır. Burada ileri sürülen noktaları "yorum"dan çok "varsayım" olarak nitелеmek daha doğru olur. Bu veriler değerlendirilirken mutlaka bölgenin genel seçmen davranışı ile birlikte ele alınmalıdır.

Daha önce de vurgulandığı gibi, burada daha çok seçmenlerin "niçin" değil, "nasıl" oy verdiği üzerinde durulmuştur. Seçmen davranışının bir insan davranışı olmasının getirdiği açıklama sınırlılıkları dikkate alınarak, seçmenin nihai kararını vermesindeki etkenleri saptamak değil, etkileyen faktörlere dikkat çekmek amaçlanmıştır. Hem elde edilen verilerin sınırlılığı ve hem de bunların seçmen davranışına etkilerinin olup-olmayacağına ve ne oranda olacağına ilişkin sonsuz şüpheler, bu ampirik çalışmanın olabildiğince ihtiyatla değerlendirilmesini gerektirmektedir. Dolayısı ile GAP Bölgesindeki seçmen davranışları ile ilgili olan bu araştırmadaki açıklamalar, seçmen davranışının niteliği gereği "geçerli" olsa bile "yeterli" olmayacaktır.

Ek: 1

TOPLU OY VEREN KÖYLER

(1987 Genel Seçiminde Toplam Geçerli Oyların %95'inden Fazlasının Bir Siyasal Partiyeye ya da Bağımsız Adaya Verildiği ve 100'den Daha Çok Geçerli Oy Kullanılan Köyler)

ARAŞTIRMADA		5 SEÇİMDE TOV		
KÖY SIRA NO	KÖYÜN ADI	SAYISI	İLÇE	BUCAK
<u>ADİYAMAN (14 Köy)</u>				
1	BOZTEPE	4	MERKEZ	MERKEZ
2	BÜYÜKKIRIKLI	5		
3	ÇAMYURDU *	5		
4	DAVUTHAN	1		
5	KANDIRALI	5		
6	YAYLIKONAK	4		
7	UZUNKÖY	3		
8	ÇATALAĞAÇ	3		KOÇALI
9	KORUCAK	1	ÇELIKHAN	MERKEZ
10	BELGÖREN	1	KAHTA	MERKEZ
11	MÜLKKÖY	1		
12	SARIDANA	4		
13	ÖRENTAŞ *	1	SAMSAT	MERKEZ
14	TEPEÖNÜ *	2		
<u>DIYARBAKIR (21 Köy)</u>				
15	BUÇUKTEPE	3	MERKEZ	MERKEZ
16	DOĞUÇANAKÇI	4		
17	İLBAŞ	1		
18	MERMER	4		
19	PINARDÜZÜ	3		
20	DOĞANLI	3		
21	ARSLANOĞLU *	1	BISMIL	MERKEZ
22	BELLI *	2		
23	YİĞİTLER	1	ÇERMİK	BAŞARI
24	BAĞACIK	4	ÇINAR	MERKEZ
25	AYVERİ	1	KILVAN	
26	PEKMEZCİLER	4	DİCLE	MERKEZ
27	BAŞBUĞ	1	HAMZALI	BAŞBUĞ
28	INKAYA	1		
29	KARAORMAN	3		
30	KAYAHAN	2		
31	YAKITKÖY *	1		
32	YAYIKKÖY *	2		
33	YALAZA	1	LİCE	KAYACIK
34	BAŞDEÇİRMEN *	5	SILVAN	MERKEZ
35	KUMGÖLÜ	1		ÇATAKKÖPRÜ

GAP PROJESİ BÖLGESİNDE OLAĞANDIŞI OY VERME DAVRANIŞI:1970-1990

ARAŞTIRMADA 5 SEÇİMDE TOV
 KÖY SIRA NO KÖYÜN ADI SAYISI İLCE BUCAK

GAZİANTEP (6 Köy)

36	ÇAPALI	2	MERKEZ	MERKEZ
37	BALIKALAN	1	İSLAHIYE	SAKÇAGÖZÜ
38	GEDİKLİ	1		
39	ALAGÖZ	3	NİZİP	BARAK
40	GÜRÇAY	2		
41	KAYALPINAR	1	ÖĞUZELİ	MERKEZ

MARDİN (40 Köy)

42	ALAKUŞ	5	MERKEZ	AKINCI
43	TOZAN	3		
44	YUKARİAYDINLI	4		
45	ZEYTİNLİ	2		
46	GÖKTAŞ	2	DERİK	MERKEZ
47	HISARALTI	3		
48	ALANLI	4		KOCATEPE
49	AMBARLI	1		
50	ATLI	5		
51	BOYAKLI	3		
52	BOZYIĞIT	4		
53	KOVALI	4		
54	ALTINOLUK	1	GERCÜŞ	HASANKEYF
55	SULAK	5	IDİL	MERKEZ
56	YAVŞAN	2		
57	KOZLUCA	2		OYALI
58	AKZİYARET	5	KIZILTEPE	MERKEZ
59	ARITEPE	5		
60	BEKTAŞ	5		
61	BÜYÜKAYRIK	3		
62	CANTAŞI	3		
63	DİKMEN	3		
64	GÜRMEŞE	3		
65	GÖNLÜCE	3		
66	İŞIKLAR	5		
67	KOCALAR	3		
68	ULAŞLI	2		
69	YOLALDI	2		
70	YUKARİAZIKLI	4		
71	GÖZLÜCE	2		ŞENYURT
72	TANRIVERDİ	4		
73	NARLI *	3	MİDYAT	MERKEZ
74	HASANTEPE	3	NUSAYBİN	GİRMELİ
75	KANTAR	3		
76	YERKÖY	2		
77	ANITTEPE	1	ÖMERLİ	MERKEZ
78	HARMANTEPE	2	SAVUR	MERKEZ
79	ÜÇKAVAK	3		
80	BALLIKAYA	3	SİLOPI	MERKEZ
81	ÜÇAĞAÇ	3		

M. MURAT ERDOĞAN

ARAŞTIRMADA KÖY SIRA NO	KÖYÜN ADI	5 SEÇİMDE TOV SAYISI	İLCE	BUCAK
<u>SİİRT (14 Köy)</u>				
82	ÇATILI	3	MERKEZ	AYDINLAR
83	ÇINARLISU	2		
84	BAHÇELİ	5	BEŞİRİ	BELÇAYIRI
85	YALINKAVAK	2		OĞUZ
86	YEŞİLÖREN	1	ERUH	MERKEZ
87	ORMANARDI	2		MAĞGÖZE
88	ÖRENSU	2	KOZLUK	MERKEZ
89	BAŞARI	5	KURTALAN	BESPINAR
90	KUMÇAY	4		
91	GÖKDOĞAN	1		YANAR SU
92	YERLİCE	2		
93	SARIDAM	3	PERVARI	MERKEZ
94	KARASUNGUR	3		DOĞANCA
95	TAŞKAYA	1	ŞIRVAN	MERKEZ
<u>SANLIURFA (63 Köy)</u>				
96	HANCAĞIZ	4	MERKEZ	MERKEZ
97	YENİCE	1		
98	YENKÖY	3		
99	BÖLÜCEK *	5		AKZIYARET
100	BÜYÜKÇÖMLEKÇİ	3		
101	İLHAN	4		
102	KÜLAFLI	5		
103	BAKIMLI	1		ÇALIDERE
104	INCIRLI	1		
105	KÖSEKÖY	1		
106	MAMUCA	4		
107	YENİSU	2		
108	YUKARIÇAYKUYU	2		PAYAMLI
109	AKÖREN	4		YARDIMCI
110	GÜNBALİ	2		
111	KARAALI	1		
112	KORUCAK	3		
113	OVABEYLİ	3		
114	ÖRENLİ	2		
115	SELMAN	4		
116	SULTANTEPE	4		
117	AKSAHRINÇ	2	AKÇAKALE	MERKEZ
118	GÜVENÇ	1		
119	YEŞERTİ	1		
120	YUKARİDEREN	1		
121	BELLİTAŞ	1		
122	BOYBEYİ *	5		
123	BULDUM	1		
124	ÇAKIRLAR	2		
125	GIYIMLI	3		
126	KÜÇÜKYILDIZ	1		
127	MINARE	1		
128	ÖNCÜLER	1		

GAP PROJESİ BÖLGESİ'NDE OLAĞANDIŞI OY VERME DAVRANIŞI:1970-1990

ARAŞTIRMADA		5 SEÇİMDE TOV		
KÖY SIRA NO	KÖYÜN ADI	SAYISI	İLCE	BUCAK
129	PARAPARA	3		
130	ŞAHİNALAN	5		
131	UĞURTAŞ	5		
132	UZUNYOL	2		
133	YUKARIÇATAK	4	BOZAVA	MERKEZ
134	AKMAĞARA	2		KANLIAVŞAR
135	ARIKÖK	4		YAYLAK
136.	SALUCA	5	HİLVAN	MERKEZ
137	ÇAKMAK	5		OVACIK
138	MİLLİSARAY	5		
139	YAMAKOYUN*	1	SİVEREK	MERKEZ
140	CİNHİSAR	2		KARACADAĞ
141	ÇATLI	3		
142	KARABAHÇE	3		
143	SAYDAN	1		
144	SÖYLEMEZ	2		
145	UZUNZİYARET	3		
146	ALTINLI	2		KARAKEÇİ
147	AŞAĞIALINCA	4		
148	AŞAĞIKARACAÖREN	3		
149	BAŞBÜK	4		
150	KARAKEÇİ	4		
151	ORTANCA	2		
152	BAKMAÇ	4		ŞEKERLİ
153	ÇAĞDAŞ	3		
154	ŞEKERLİ	2		
155	ALAKONAK	2	VİRANŞEHİR	MERKEZ
156	GÖZELİ	2		
157	KIRBALI	2		
158	TUNÇBİLEK*	1		

* Bu köylerin "1991 Köy Envanter Etüdü" anketleri bulunamamıştır.

KAYNAKÇA

- ABADAN, Nermin, (1966), Anayasa Hukuku ve Siyasi Bilimler Açısından 1965 Seçimlerinin Tahlili, Ankara : A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay.**
- ABADAN-UNAT, Nermin ve Ahmet Yücekök, (1966), "1961-1965 Seçimlerinde Büyük Şehirlerde Gelir durumuna Göre Oy Verme Davranışı", Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 21, N.4, (Aralık 1966), s. 103-117.**
- AKARLI, Engin, D., (1975) "The State as a Socio-Cultural Phenomenon and Political Participation in Turkey", Political Participation in Turkey : Historical Background and Present Problems, İstanbul: Dcr. E.D. Akarlı ve G. Ben-Dor, Boğaziçi Üniversitesi Yay.**
- AKŞİT, Bahattin, (1985), Köy Kasaba ve Kentlerde Toplumsal Değişme Ankara: Turhan Kitabevi.**
- AKŞİT, Bahattin, (1980), "Küçük Meta Üretimi, Sosyo-Kültürel Değişme ve Güneydoğu Anadolu", Toplum ve Bilim, 48-49 Kış-Bahar, s. 103-116.**
- BAGIŞ, Ali İhsan, (1989), Southeastern Anatolian Project: The Cradle of Civilisation Renenerated, İstanbul: Gelişim Yay.**
- BAYKAL, Deniz, (1970), Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi, Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay.**
- BEŞİKÇİ, İsmail, (1969a), Doğu Anadolunun Düzeni : Sosyo-Ekonomik ve Etnik Temeller, İstanbul : E Yayınları, 1969.**
- BULUTAY, Tuncer ve Nuri Yıldırım, (1968), "Türk Seçmenlerinin Oy Verme Eğilimlerinde İktisadi Sebepler Üzerine Bir Deneme" A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. 23, N.4, (Aralık 1968), s. 7-39.**
- BULUTAY, Tuncer, (1970), "Türk Toplumsal Hayatında İktisadi ve Siyasal Gelişmeler", A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C.25, (Eylül 1970), s. 79-119.**
- DAVER, Bülent,(1976), Siyaset Bilimine Giriş, (4. Baskı), Ankara: Sevinç Matbaası.**
- DEUTSCH, Karl W., (1971), "Social Mobilization and Political Participation", Political Development and Social Change, (Dcr.), (2. Baskı) Jonson L. Finke ve Richard W. Gable, New York: John Willey and Sons., s. 384-405.**

GAP PROJESİ BÖLGESİNDE OLAĞANDIŞI OY VERME DAVRANIŞI:1970-1990

- ERDOĞAN, M. Murat, (1991), Güneydoğu Anadolu Projesi Bölgesinde Seçmen Davranışı : 1970-1990, Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ERGİL, Doğu, (1980), **Yabancılaşma ve Siyasal Katılma**, Ankara: Olgaç Yayınevi.
- ERGÜDER, Üstün ve Richard I. Hofferbert, (1987), "Restoration of Democracy in Turkey ? Political Reforms and the Elections of 1983", **Elections in the Middle East: Implications of Recent Trends**, (Der.), Lina Lane, Boulder, Colorado: Wesview Press.
- ERGÜDER, Üstün, (1987) "1987 Seçimlerinin Analizi", Basılmamış Çalışma, Boğaziçi Üniversitesi.
- FREY, W. Frederic, (1965), **The Turkish Political Elite**, Cambridge: Mass M. I.I. Press.
- FREY, W. Frederic, (1975), "Patterns of Elite Politics in Turkey", **Political Elites in the Middle East**, (Der.), George Lenczovski, Washington: D.C. American Enterprise Institute.
- GAP, **Güneydoğu Anadolu Projesi Master Planı**, (1.,2.,3.,4. Cilt), (1984), Ankara :Devlet Planlama Teşkilatı.
- GÜLMEN, Yüksel, (1979), **Türk Seçmen Davranışı : 1960-70**, İstanbul : I.Ü. İktisat Fakültesi Yayınları.
- HIZAROĞLU, Ayşe, (1984), **Türkiye'de Köylü Siyasal Davranışlarının Toplumsal Ekonomik Boyutları**, Basılmamış doktora Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KALAYCIOĞLU, Ersin, (1983), **Karşılaştırmalı Siyasal Katılma**, İstanbul : İstanbul Üniversitesi Yay.
- KIŞLALI, A. Taner, (1987), **Siyaset Bilimi**, Ankara :A.Ü. Basın-Yayın Yüksek Okulu Yay.
- MILBRATH, Lester W., (1965), **Political Participation**, Chicago: Rand Mc Nally Co., 1965.
- NIE, H. Norman ve Sidney Verba, (1989), **Siyasal Katılma, Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı**, Çev. İltter Turan, İstanbul :S Yay.
- NURHAT, Cenap, (1971), "Türkiye Köylerinde Olağandışı Oy Verme", A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C.26, (Mart 1971), s. 219-244.
- OZANKAYA, Özer, (1971), **Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür**, Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay.

- ÖZBUDUN, Ergun, (1975), *Türkiye'de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma*, Ankara: A.Ü. Hukuk Fakültesi Yay.
- ÖZBUDUN, Ergun, (1980), "Voting Behavior: Turkey", *Electoral Politics in the Middle East: Issues, Voters and Elites*, (Dcr.), Özbudun, Ergun ve Jacob M. Landau, Frank Tachau, S. 107-143.
- SARIBAY, Ali Yaşar, (1992), *Siyasal Sosyoloji*, Ankara: Gündoğan Yay.
- TEKELİ, Şirin ve Raşit Gökçeli, (1977), *1973-1975 Seçimleri: Seçim Coğrafyası Üzerine Bir Deneme*, İstanbul: Milliyet Yay.
- TURAN, İlter, (1977), *Siyasal Sistem, Siyasal Davranış*, İstanbul: İ.Ü. İktisat Fakültesi Yay.
- YÜCEKÖK, Ahmet, (1987), *Siyasetin Toplumsal Tabanı*, Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay.

VERİLER İÇİN KAYNAKÇA

- T.C. BAŞBAKANLIK DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ Yayınları
 DİE, Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları, (1961,1965,1969,1973,1977,1983,1987).
 DİE, Genel Nüfus Sayımı (1975, 1985).
 DİE, (1988), Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, (Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Türkiye Ciltleri).
 DİE, (1987), Gelir Dağılımı.
 T.C. BAŞBAKANLIK DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI Yayınları
 DPT, (1990), GAP Projesi Master Plan Çalışması, Master Plan Nihai Raporu, (1,2,3,4. Cilt), Ankara : 2. Baskı.
 T.C. KÖYİŞLERİ VE KOOPERATİFLER BAKANLIĞI Yayınları
 KKB-KEE, (1967), Köy Envanter Etüdüleri-1967, (Adıyaman, Diyarbakır - Gaziantep, Mardin, Siirt Şanlıurfa, Türkiye Ciltleri).
 KKB-KEE, (1981), Köy Envanter Etüdüleri-1981, (Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Türkiye Ciltleri).